

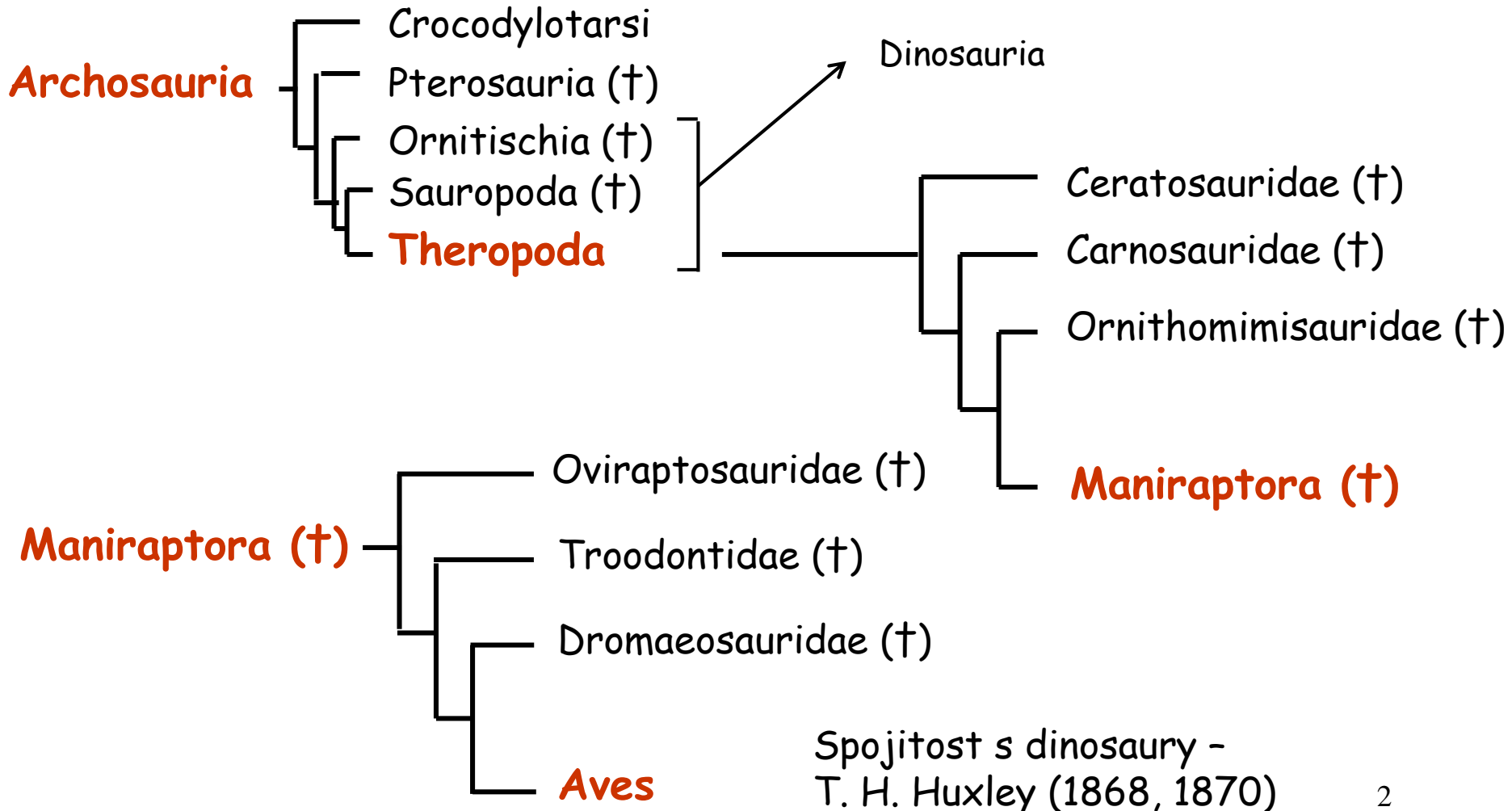
Základy zoologie strunatců

XI. Aves - ptáci

Původ: bipední theropodní plazi s prodlouženou přední končetinou a 3 prstou nohou

3prstá stopa theropoda i u Červeného Kostelce (HK) - 90. léta 20. st.

Maniraptora (†)

prodloužené přední končetiny, opeření, furcula, p. uncinati, crista sterni (apomorfie ptáků!!!)

Vznik aktivního letu (ptáci) - prvotní stimul potrava ve vzduchu (hmyz):

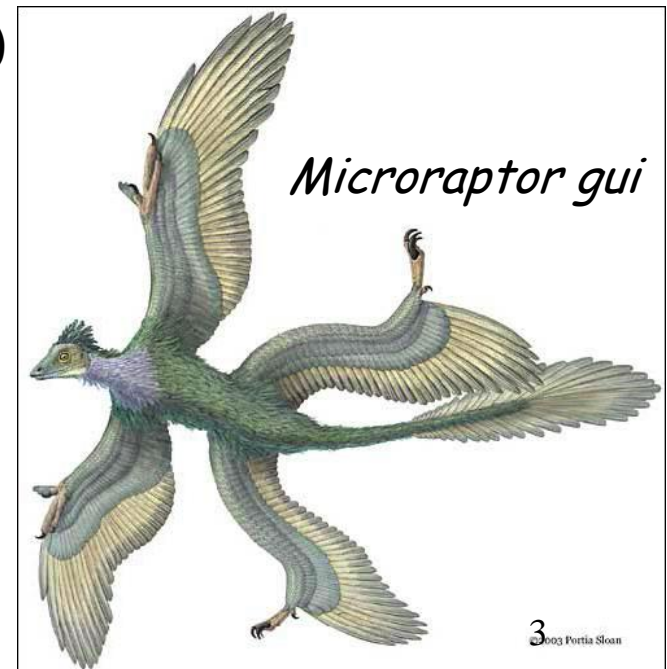
- 1) Arboreální teorie (arboreal theory) - skoky z větve na větev, klouzavý let ze stromů - aktivní let (Marsh, 1880)
- 2) Kurzoriální teorie (cursorial theory) - z rychlého běhu, lov kořisti addukcí předních opeřených končetin - většina maniraptorů byli rychlí běžci - běh-skok-let (Williston, 1879)

Jeholská souvrství ze spodní křídly (Yixiang, Čína)

- *Microraptor* (Dromaeosauridae †) - opeření i na zadních končetinách (Čína), manévrování v běhu při pronásledování hmyzu, plachtění

Vzlet ze země až po úpravě krkavčí kosti (procoracoid) - zvednutí křídla nad horizontální úroveň

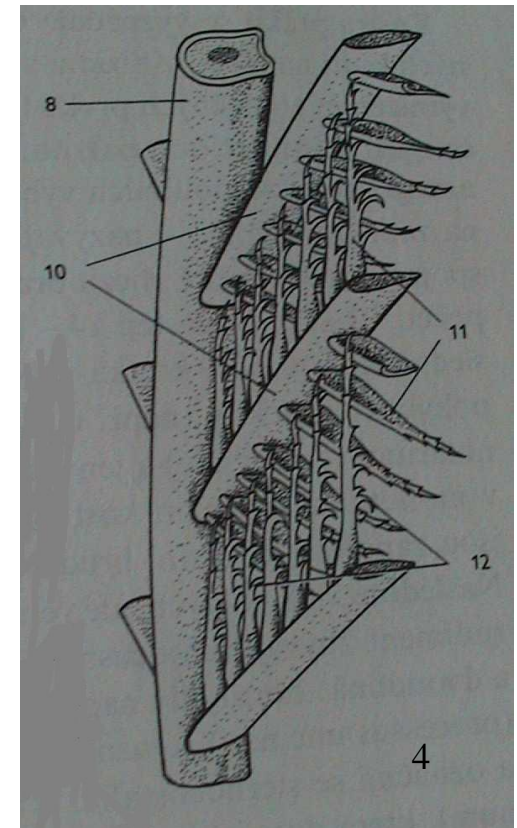
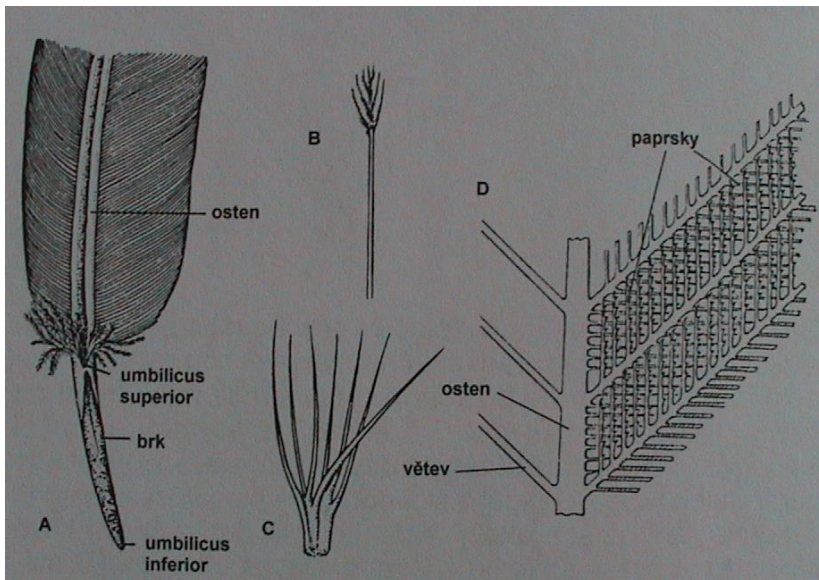
Nelétaví ptáci - druhotně z létavých forem, ve více vývojových liniích

Min. *Calypte helenae* - kalypka (kolibřík) kubánská, 1,5 g, 6 cm
 max. *Struthio camellus* - pštros dvouprstý, 100 kg, 2 m, *Dinornis* (Moa),
Aepyornis - 500 kg, 3 m, vejce 10 kg, *Argentavis magnificens* - rozpětí
 6-8 m, albatros stěhovavý a kondor velký - 3,5 m

Charakteristika:

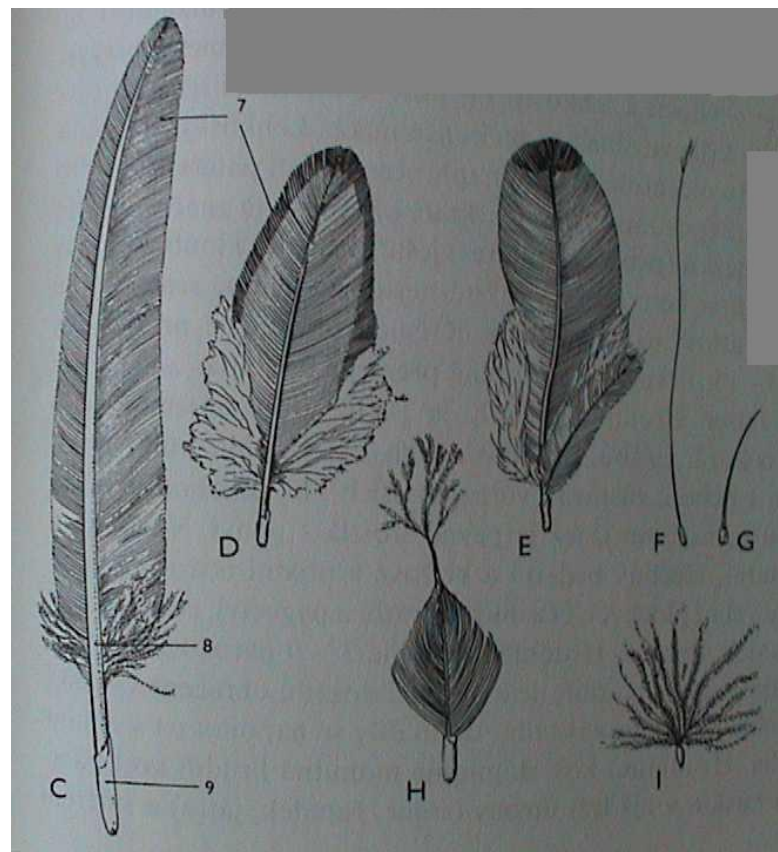
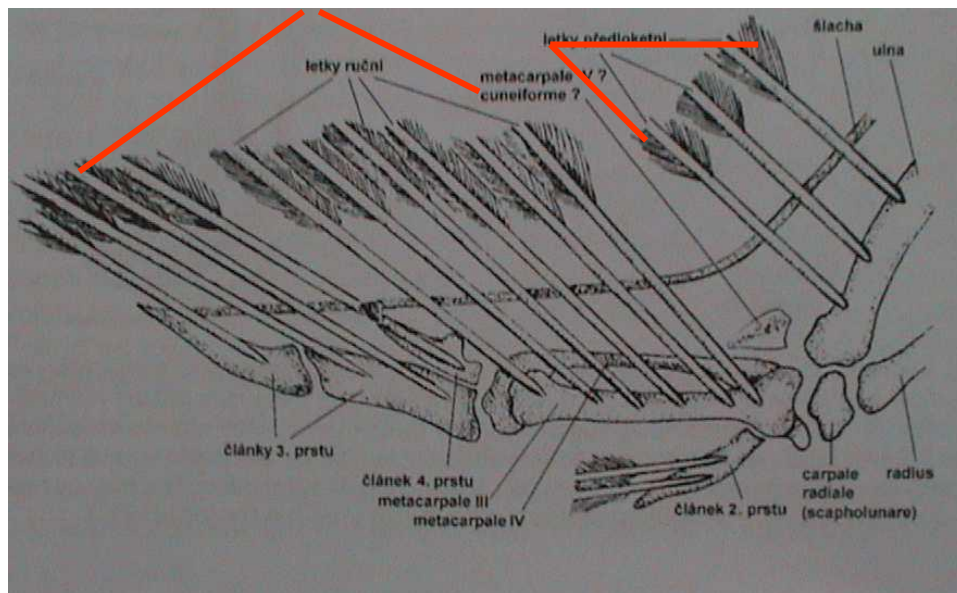
- endotermní a homoiotermní
- **Pokryv:** tenká suchá kůže, ramfotéka a podotéka, jen kostrční žláza, peří
 - pero = scapus (stvol) + vexillum (prapor)
 calamus (brk) rami (větve, 10)
 rhachis (osten, 8) radii (paprsky, 11)
 hamuli (háčky, 12)

XI. Aves

- typy per: pennae (obrysová) = tectrices (D, E), remiges (C), rectrices plumae (prachová, I) filoplumae (vlasová, F) vibrisy (hmatová, G)

remiges - letky ruční, loketní a ramenní

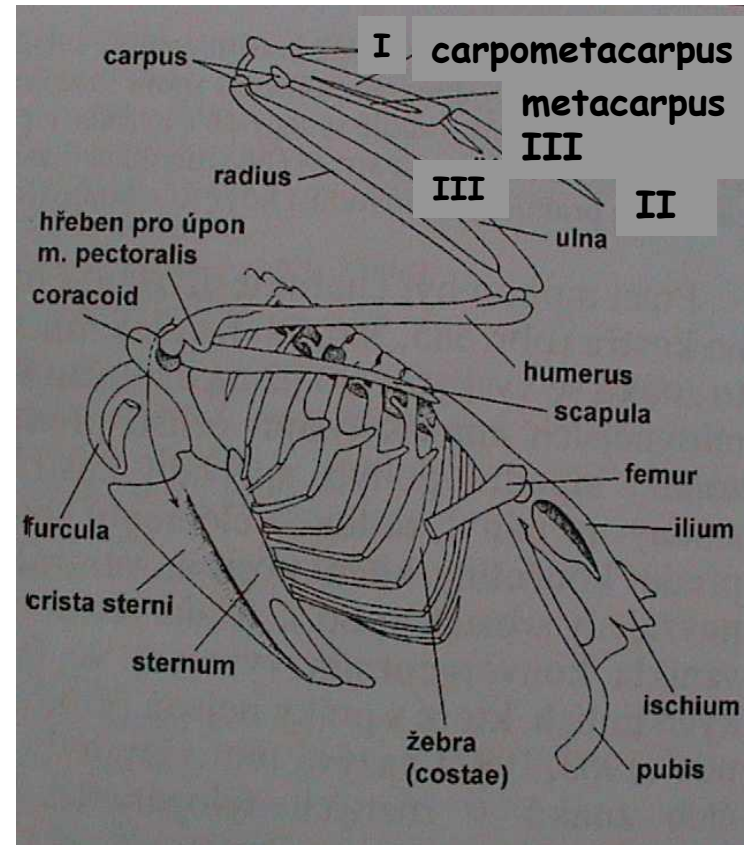
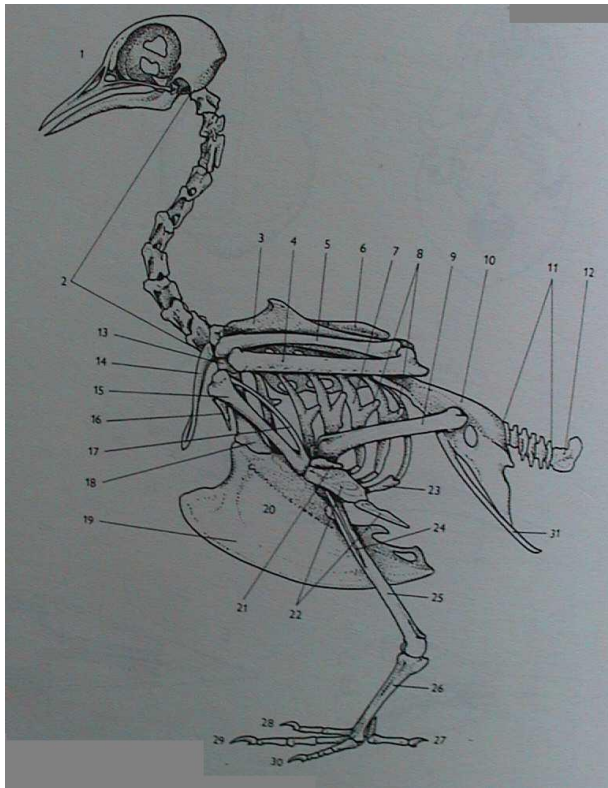
- opeření: neoptile - jen na pterylae = pernice (+ apteriae = nažiny) teleoptile - pennae jen na pterylae, plumae i na apteriae
- pelichání = ecdysis + endysis, 1-3 x do roka

Peří- dutá vlákna (brk), bez praporu - Ornitischia! - *Tianyulong confuciusi* (Čína 2009)
 Na hřbetě i břichu, k vizuální signalizaci, ne k letu
 Peří typické stavby známo u 20 druhů maniraptorů!

XI. Aves

Kostra - pevnost - srůsty, lehkost - pneumatizace kostí

- **heterocélní** obratle, C (10-26, 14-15), Th (3-10), notarium (Th), synsacrum (11-23, Th, L, S, Ca + pánev), Ca (5-8), pygostyl
- žebra (3-9) = vertebrocostalia s **processi uncinati** + sternocostalia
- sternum s crista sterni

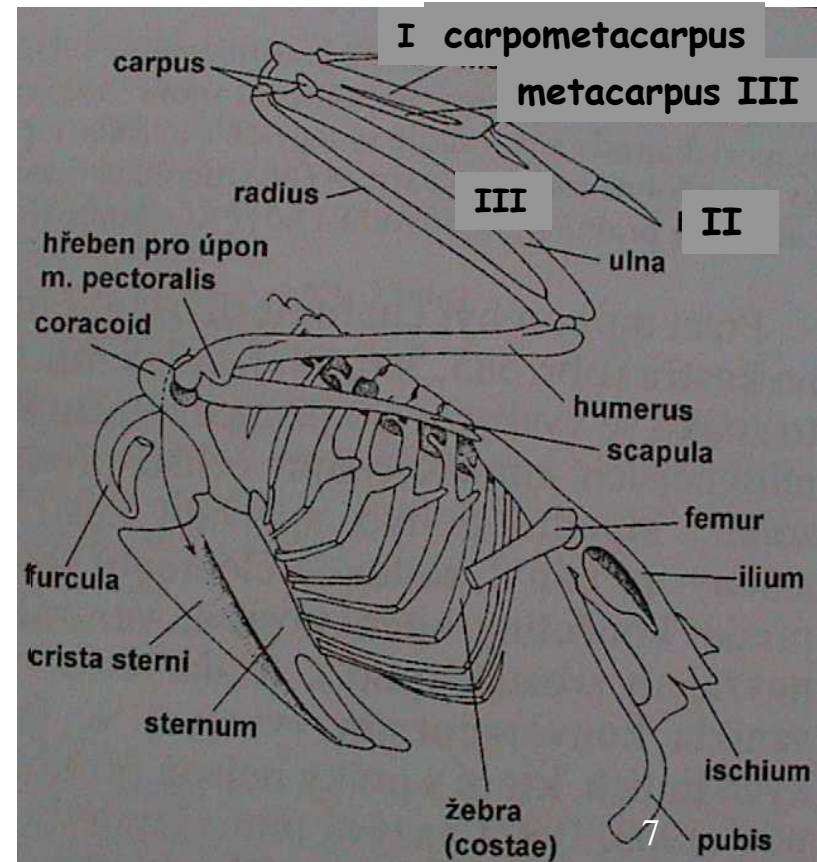
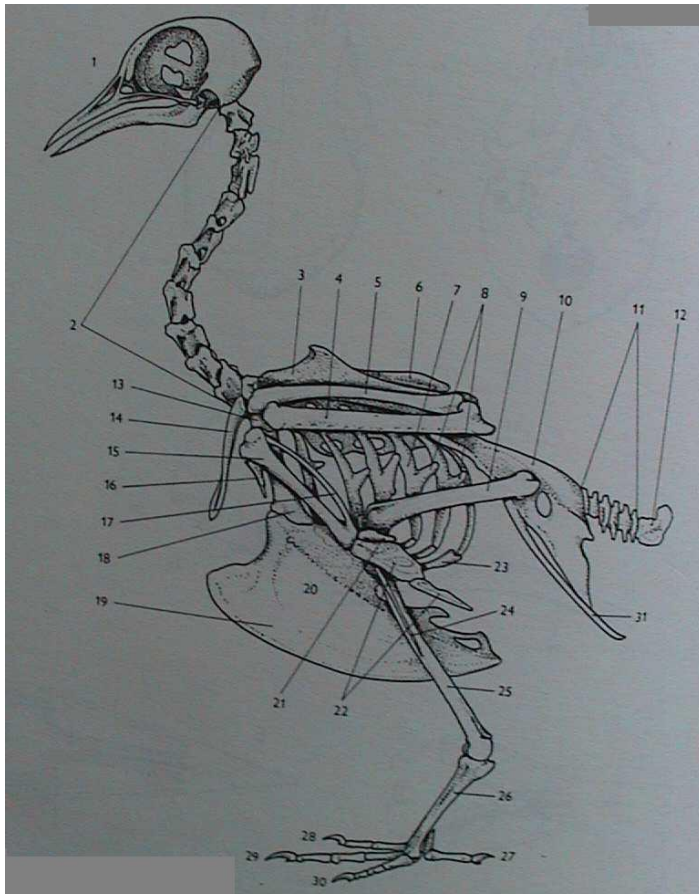
1. cranium, 2. volné krční obratle, 3. humerus, 4. ulna, 5. radius, 6. scapula, 7. vertebrocostale, 8. processi uncinati, 9. femur, 10. synsacrum, 11. volné ocasní obratle, 12. pygostyl, 13. ulnare, 14. furcula, 15. carpometacarpus, 16. I. prst, 17. metacarpus III., 18. coracoid, 19. crista sterni, 20. sternum, 21. III. prst, 22. II. prst, 23. sternocostale, 24. fibula, 25. tibiotarsus, 26. tarsometatarsus, 27. I. prst nohy s metatarsem, 28-30. II-IV. prst nohy, 31. pubis (součást 10).

XI. Aves

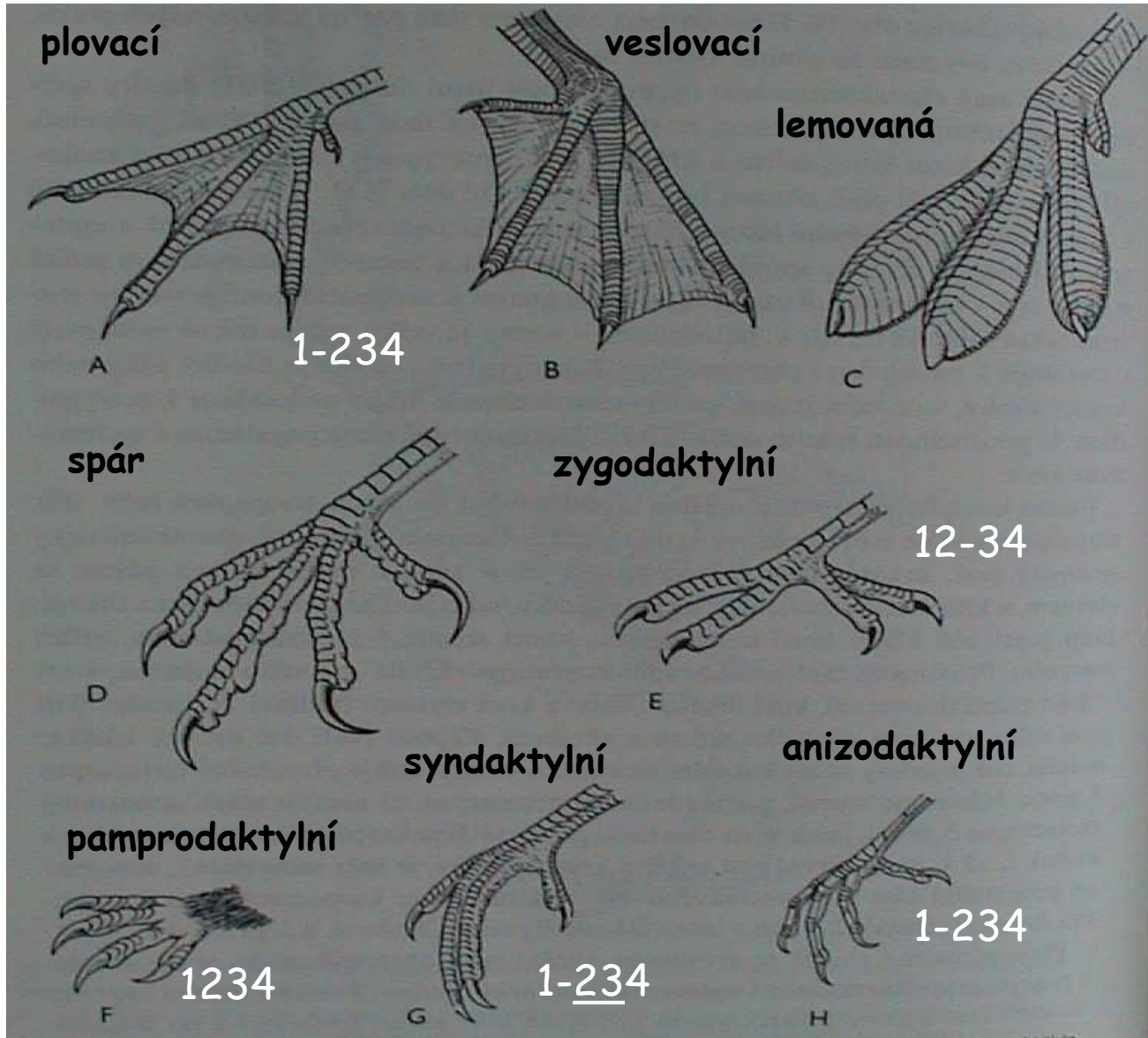
končetiny:

a) křídlo - scapula + procoracoid + **furcula** (srostlé claviculy); humerus - ulna + radius - radiale-C5 + ulnare-M5 - **carpometacarpus** (C1-4, M1,2,4) + M3 - prsty: I. (2, prox.), II. (2-3, dist.), III. (1, dist.)

b) noha - **symsacrum** (ilium, ischium, os pubis + páteř); femur - **tibiotarsus** (tibia + 2 prox. T) + fibula - **tarsometatarsus** = běhák (dist. T + M2-5) - prsty: I. (M1+2 čl.), II (3 čl.), III (4 čl.), IV (5 čl.)

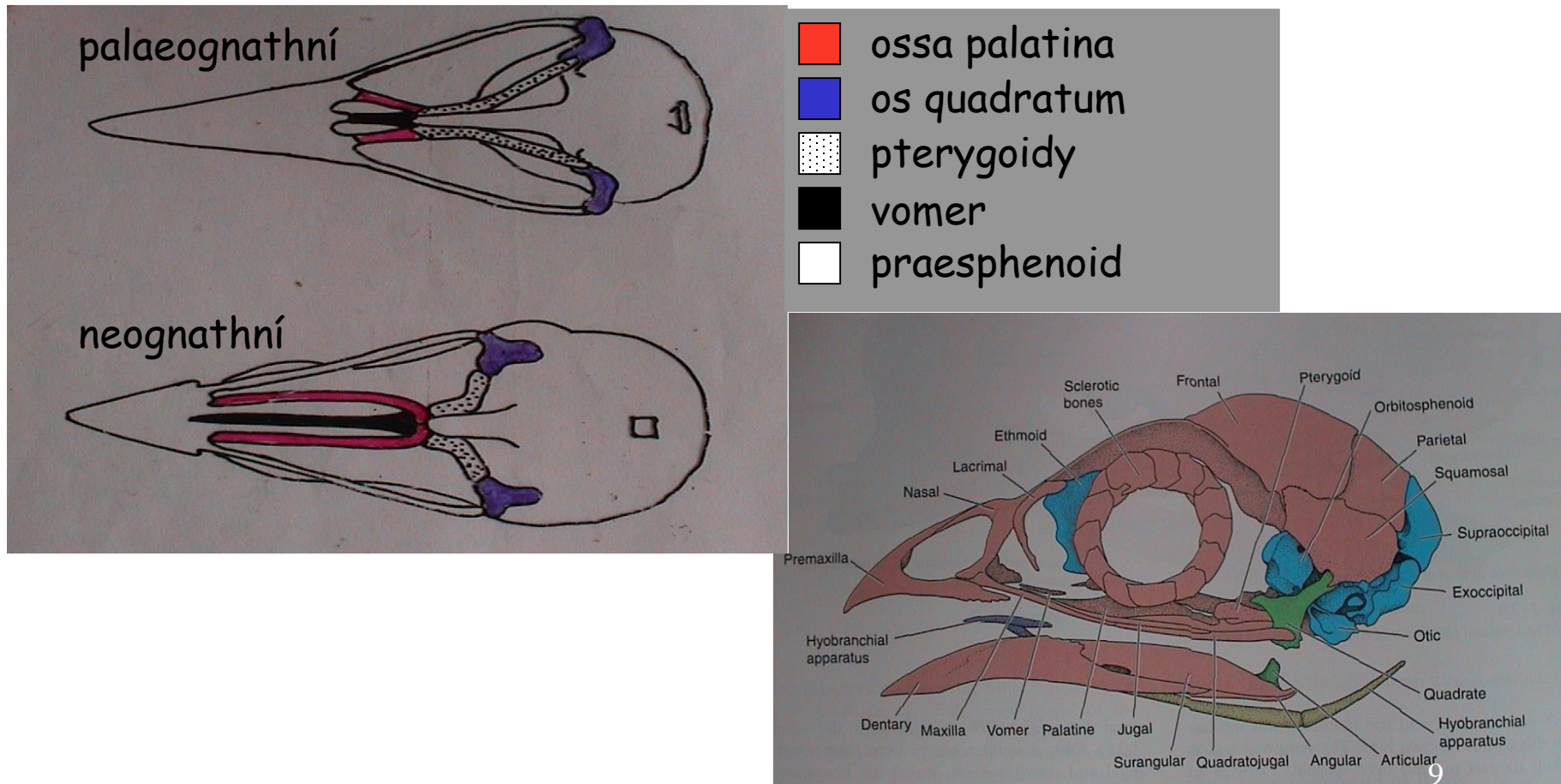

Typy nohou:

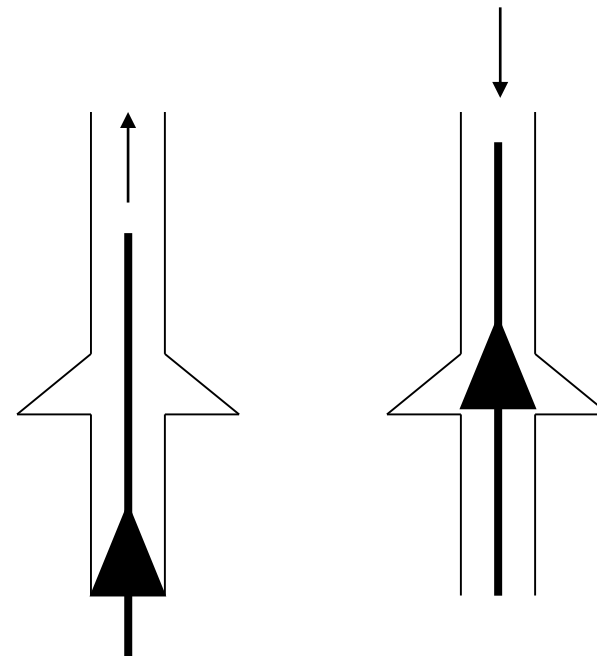
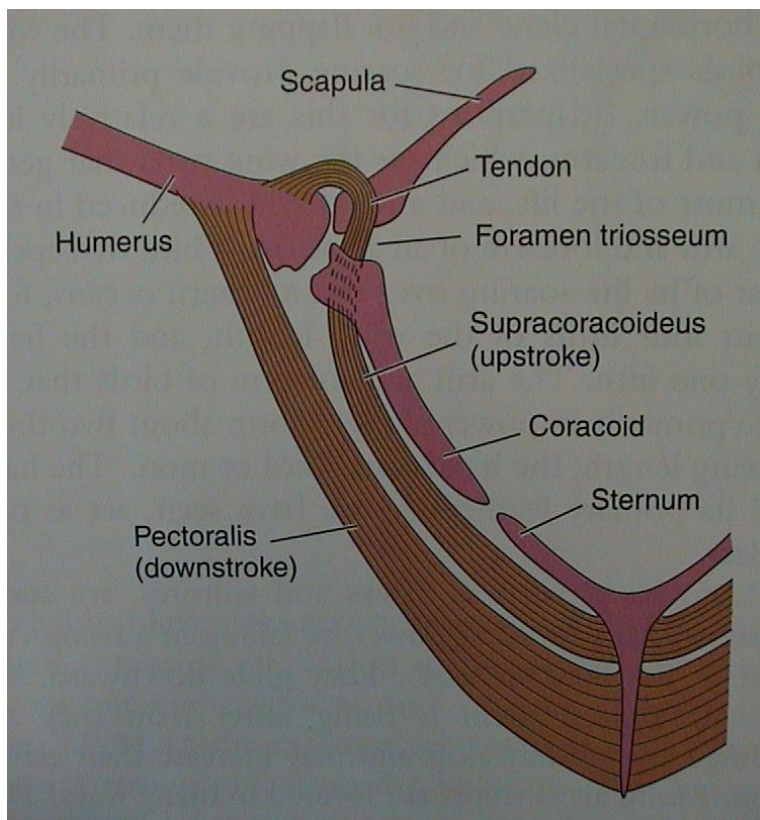
lebka - cranium:

velká mozkovna a očnice; kinetická - **kloub čelistní** = articulare-quadratum-squamosum; **kloub basipterygoidní** = palatina - pterygoidy - praesphenoid; mizí švy, spojení v nepárovou choanu
typy: palaeognathní (u běžců) a neognathní (u létavých)

Svalstvo:

- létací svalovina (m. pectoralis, m. supracoracoideus)
- sevření prstů: m. ambicus, m. flexor perforans

Nervová soustava:

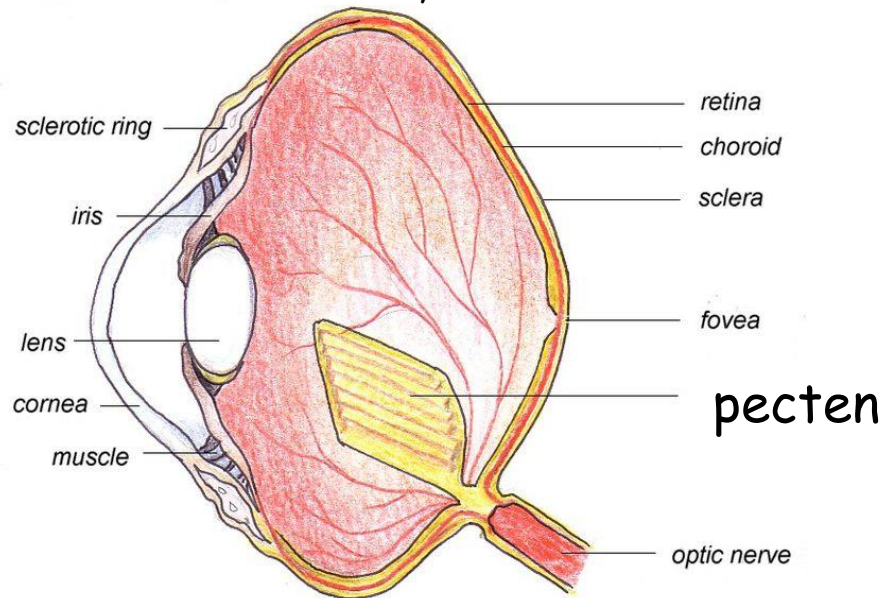
- rozvoj koncového mozku: **striatum** (instinkty), **laterální a dorzální pallium** - zde již všechna nejvyšší ústředí (s výjimkou zraku - střední mozek)
- rozvoj mozečku - relativně největší ze všech obratlovců - koordinace pohybů při letu, zvrátnění kůry

Smysly:

- dominantní zrak (denní aktivita) a sluch
- bolest, tlak a teplota - tělíčka **Herbstova**, **Grandryho**, Vater-Paciniova, **Merkelovy buňky** - na zobáku, v zobáku, na jazyku, u semenožravých i na patře
- chuť - nepatrně, v zadní části ústní dutiny chuťové pupeny
- čich - slabě, s výjimkou kiviů, kondorů a kachnovitých
- ucho: sluch - 40 Hz - 30 kHz, opt. 1-3 kHz (jako člověk)
 - a) vnitřní - prostorné statodynamické ústrojí, spiralizace lageny v hlemýžd' (**cochlea**), papilla basiliaris se prodlužuje - **Cortiho orgán**
 - b) střední - vždy s columellou
 - c) zevní - krátký zvukovod a náznak boltců - val se vztyčenými peříčky (sovy)

- oko: velké, málo pohyblivé (složitější tvar), nepohyblivé (sovy), pohyblivé (tučňáci, pelikáni, kormoráni, rackové), 3 víčka - průhledná mžurka, větší víčko dolní (mrkání) s výjimkou sov a střízlíka; v bělimě 14 kůstek tvořících sklerotikální prstenec; akomodace - 12-20 D, sovy jen 2-4 D, potápějící se ptáci až 50 D; výrůstek cévnatky do sklivce - pecten, zvyšuje ostrost vrháním stínu na oční pozadí, na sítnici až 1 mil. zrakových buněk / 1 mm², u denních barevné vidění

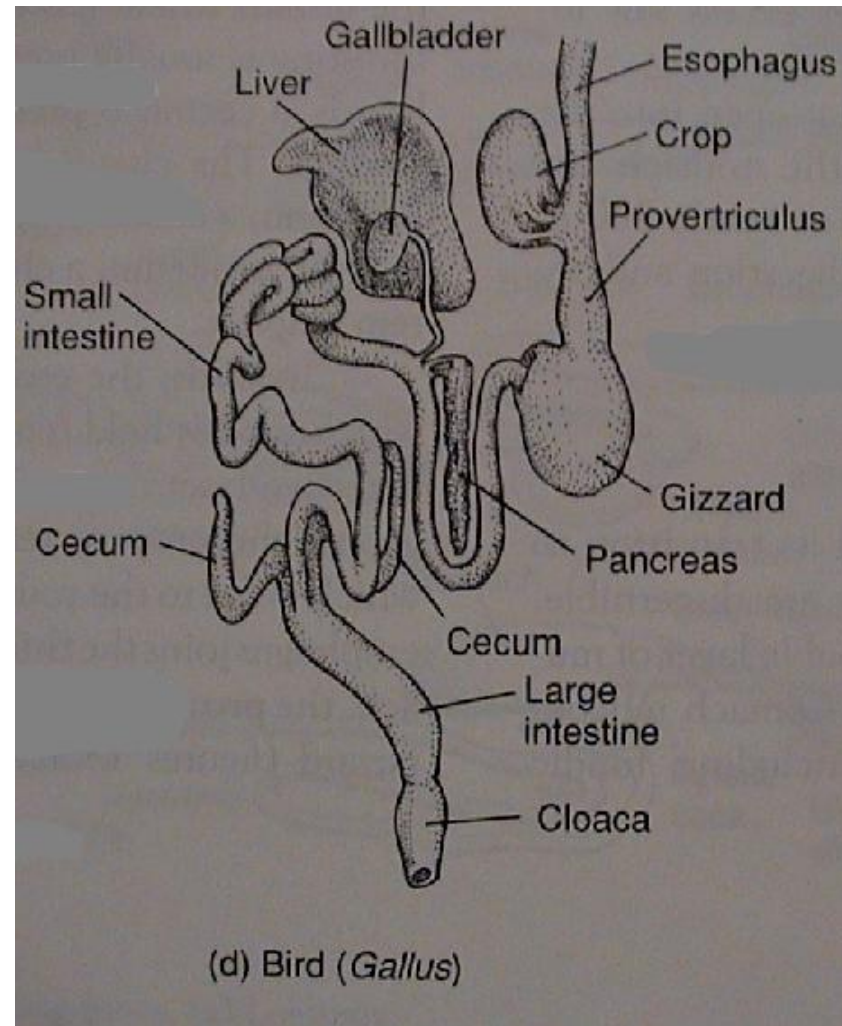
Lidské oko v klidu = 60D, ohnisková vzdálenost 16 mm, tzn. 1/60 m

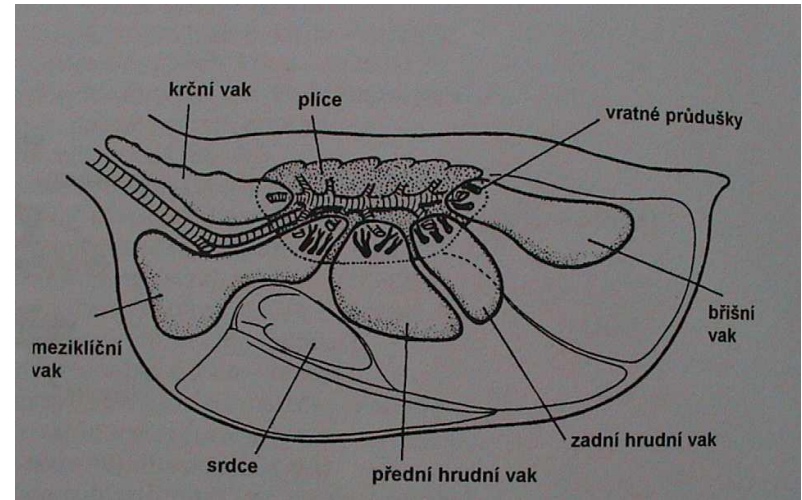
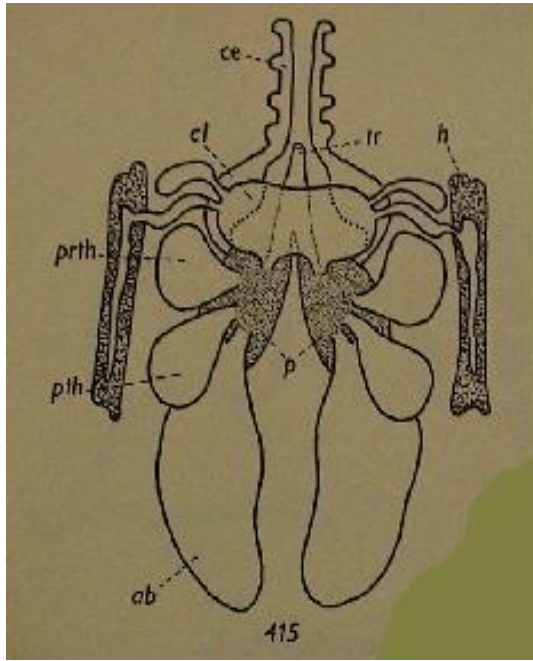
endokrinní soustava: luteinizační h. (i svatební opeření samců), prolaktin (i hnízdní pud), oxytocin (vypuzování vajec), tyroxin (i pelichání a tah)

Trávicí soustava:

- **zobák**, bezzubé čelisti, patro a někdy i jazyk pokryty rohovinou, jazyk i lepkavý s háčky (datlovití), trubičkovitý (kolibříci), slinné žlázy (u vodních redukovány, dobře vyvinuty u suchozemských zejména datlovitých a salangán;
- na konci jícnu **vole (ingluvies)** u semenožravých a rybožravých, zpětná peristaltika při krmení mlád'at;
- **žláznatý (proventriculus) - svalnatý žaludek (ventriculus**, i tvorba vývržků) - *postventriculus* dravců;
- tenké a tlusté střevo, na rozhraní párové slepé střevo, kloaka ze 3 částí (**proctodeum, urodeum, koprodeum**);
- velká játra

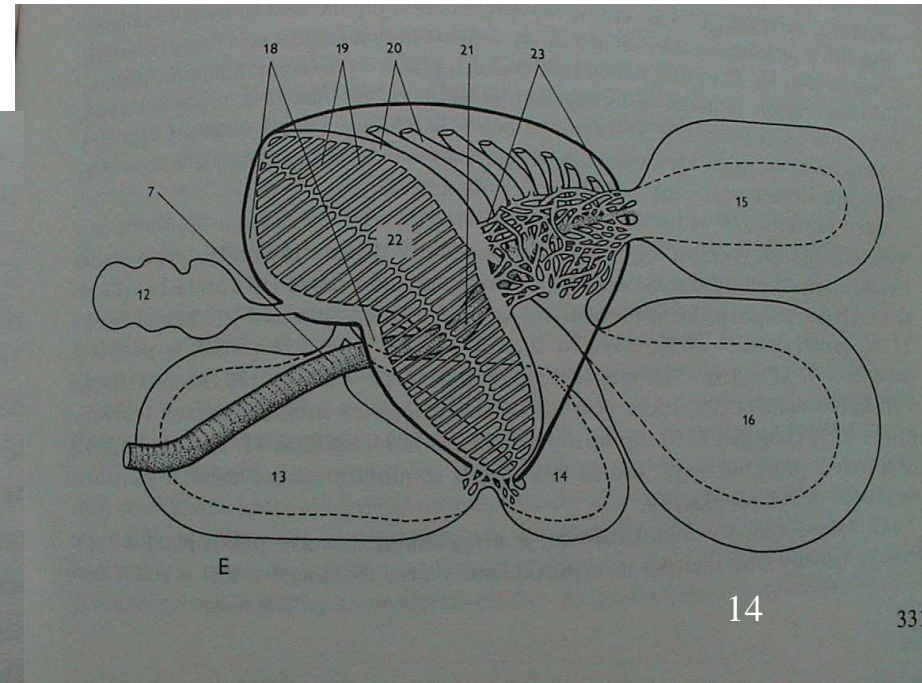
Dýchací soustava: trubicovitě plíce

mesobronchus
dorsibronchi

ventrobronchi
parabronchi

hlasové ústrojí (syrinx):
pěvce kačera

Cévní soustava:

- relativně velké srdce

pštros: 6 % m 20 kPa (150 mmHg) 120/min 40 °C

kolibřík: 24% m 67 615 41 °C

- **úplná mezikomorová přepážka** (oddělení krve odkysličené (P) od okysličené (L)), **jen pravý oblouk aorty**
- chybí žilný splav, srdeční násadec, kardinální žíly
- na krku spojení mezi P a L jugulární žílou, časté anastamózy na periférii

Vylučovací soustava:

- trojlaločné metanefros v prohlubních synsacra, **nefron s Henleovou kličkou**, resorbce vody i v kloace
- urikotélní (kys. močová)
- zahušťování moči v kloace: tekutá moč z urodea do proctodea vystlaného resorbčním epitelem, zde zahuštění v bílou suspenzi pokrývající trus
- chybí močový měchýř (vyvinut jen u běžců)

Pohlavní soustava:

- úspornost, rozvoj jen v době hnízdění (období rozmnožování)
- malá nepatrná fazolovitá varlata pod předními laloky ledvin, zvětšení, chámovody se před vstupem do kloaky rozšiřují v semenné vácčky (u pěvců vyklenují celou oblast kloaky)
- samice obvykle jen s levým vaječným a vejcovodem, u dravců a papoušků až 50 % samic s oběma funkčními vaječníky a vejcovody, u kiviů většina samic s oběma vaječníky
- části vejcovodu:
 - a) infundibulum (nálevka)
 - b) tubus - tvorba bílku
 - c) isthmus - tvorba papírové blány
 - d) uterus - tlustostěnná děloha, tvorba řídkého bílku, vápenné žlázy - tvorba skořápky
 - e) vagina - svalnatý oddíl, tvorba hlenu, vypuzování vajíček
- **zásadně oviparní**, péče o snůšku a vylíhlá mlád'ata

Ekologie:

- teplokrevnost + vysoká pohyblivost, intenzivní a rychlý metabolismus, limitujícím faktorem je **dostatek energie - tzn. potravy**
- odolnost vůči nízkým teplotám a vlhkosti vzduchu
- největší rozšíření v tropech, směrem k pólům ubývají, v polárních oblastech přesto nejrozšířenějšími obratlovci
- osídlují všechny suchozemské niky kromě podzemí (buřňáci v podzemních norách jen hnízdí, potravu shánějí mimo nory, i vodní ptáci nacházející potravu ve vodě hnízdí na souši (tučňáci)
- vejce kladou vždy na souši
- potrava - rozmanitá, mlád'ata krmena potravou živočišnou i u ptáků semenožravých; omnivorní, insektivorní, karnivorní, lichenivorní, piscivorní, herbivorní, granivorní, fruktivorní, nektarivorní, palenivorní; potravní parazitismus (chaluhy)
- množství potravy (m sušiny/m těla): dravci 5-8%, pěvci až 40%
- hnízdění: stavba hnízda (1x, méně 2x i vícekrát ročně, náhr. hnízdění)
- fáze - klidová, akcelerační - teritoria (stimul - rostoucí fotoperioda, teplota, potrava), kulminační - kopulace, ovulace, až do osamostatnění mlád'at
- snůška: 1-25 vajec, inkubace: 11 dní (12-18 malí pěvci) - 80 dní (tučňáci)
- taboni - snůšku zahrabávají do sopečného popela nebo tlejícího materiálu
- hnízdní parazitismus - kukačky, vlhovci, kachny

Ekologie - postnatální vývoj: po vylíhnutí

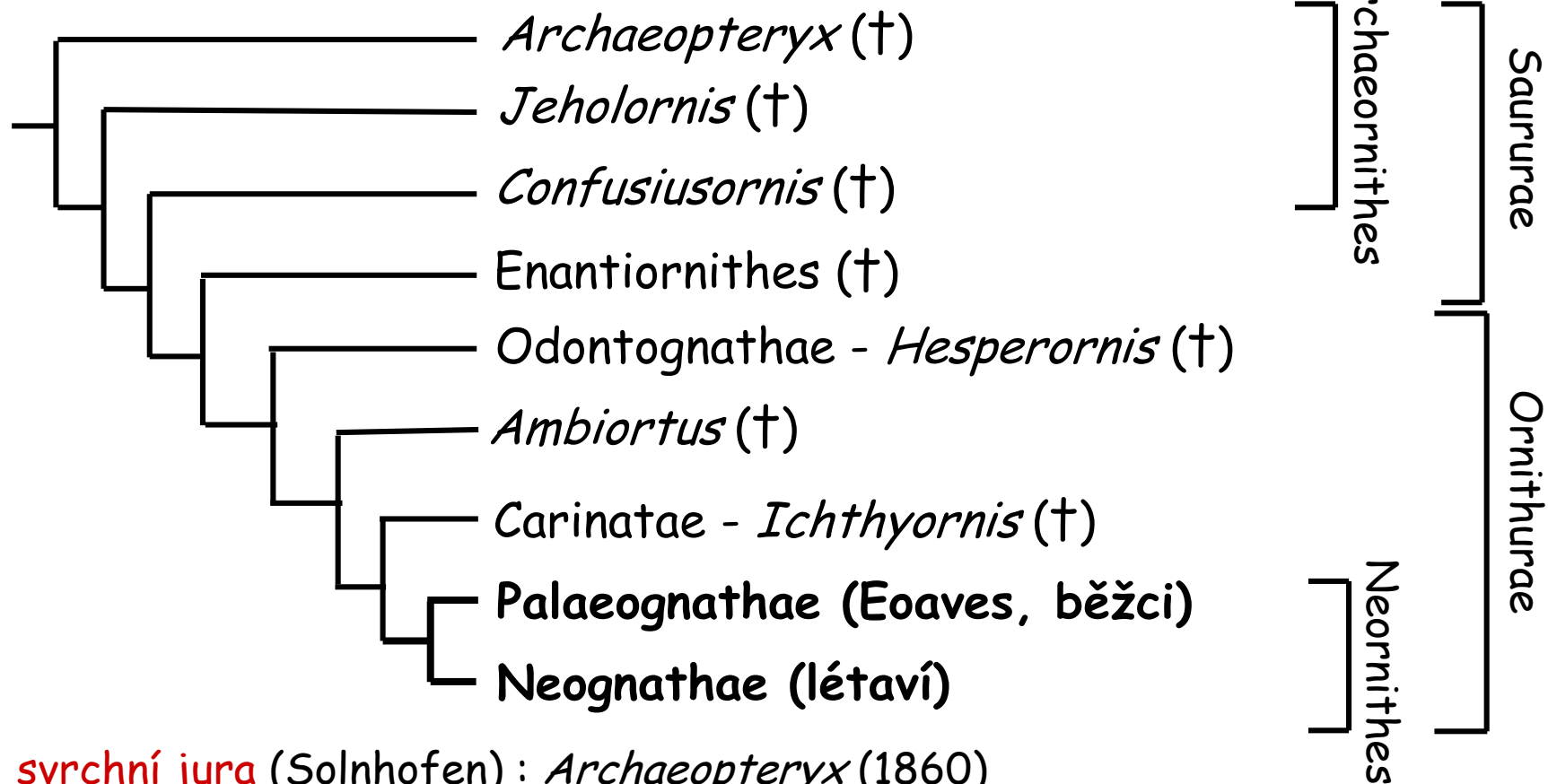
- **1. nidifugní** - mlád'ata opeřená, nekrmivá - samostatný příjem potravy, ochranné instinkty; větší vejce o větším počtu, delší zárodečný vývoj, hnízdění na zemi, rodiče vodí, zahřívají, chrání, po opuštění hnízda se již nevracejí; polokrmiví - mlád'ata v okolí hnízda, rodiče jim přinášejí potravu (rackové)
- **2. nidikolní** - mlád'ata neschopná samostatného života, neopeřená nebo jen v prachovém peří, nebo jen zčásti opeřená, dobře vyvinuty TS, ale málo NS, smysly, pohybová soustava, nefunguje termoregulace - rodiče zahřívají a krmí; menší vejce o nižším počtu, kratší zárodečný vývoj, hnízdění na stromech, velká péče při stavbě hnízda, mlád'ata dlouho na hnízdě (pěvci 14-20 dní, tučňáci 150-180 dní, buřňáci až 250 dní)
- pohlavní zralost - ve 2. roce života (drobní pěvci, holubi), ve stáří 2 let (husy, dravci, sovy), 4-8 let (velcí dravci, čápi)
- migralita: stálí, přelétaví (100-500 km), tažní (směřované přelety 2x ročně), souměrnost doby tahu s letním slunovratem (skřivan - rorýs), tahové cesty: rekapitulace původních cest šíření nebo ústupu; zpravidla hromadný tah (i více druhů společně), individuálně (kukačka, žluva), tah v noci (kachny, bahňáci), tah ve dne (vlaštovky, dravci), tah ve dne i v noci (skřivan, špaček), denní trasa max 200-300 km, drobní letí do 300 m nad zemí, kachny do 500 m, dravci do 1 km (ale i přelet velehor - Himaláje); invaze: nepravidelné, při nedostatku potravy

Etologie:

- bohaté **instinktivní projevy**
- převážně denní aktivita, vizuální a akustická signalizace a komunikace
- různé strategie získávání potravy - predátoři (dravci v. sovy), získávání semen (datlovití, křivka), larev hmyzu (*Cactospiza pallida* - pomocí ostnů z kaktusů, datlovití - dlouhý vychlipitelný lepkavý jazyk s háčky - uprav. jazylkový aparát)
- párování při hnízdění: páry netvoří, jen při kopulaci (jeřábek, jespáci), několika-denní páry (bahňáci, moudivláček), páry na 1 hnízdni období (do osamostatnění mlád'at, většina), celoživotní páry (husy, orli, jeřábi, chocholouš), polygynie - pštros, bažant, polyandrie - kukačka, bahňáci
- hnízdni teritoria: obsazují samci před hnízděním, hájí je nejdříve sami, pak i se samicí, značení akusticky (zpěvem), vyhrůžné nebo imponující postoje a pohyby, i potravní teritoria (dravci), **lek** (samci se předvádějí ve společné aréně - ze švédštiny (leka = hra, soutěž) - bahňáci, tetřevi atd.
- stavba hnízda (1 hnízdo na 1 sezónu, většina), používání starého hnízda (dravci): staví oba (ledňáček, datlovití, straka), on materiál, ona staví (holub, havranovití), jen ona (pěnkavovití, sýkorovití, kolibříci), ona materiál, on staví (fregatky), jen on (t'uhýci, snovači), nestaví vůbec (sovy, lelci, alky, kukačka)
- inkubace snůšky: jen ona (u polygynních a páry netvořících nebo páry jen do snůšky), jen on (u monogamních, polyandrických i polygynních), oba (většina, předávací ceremoniál) - doba sezení (drobní až 2 hod., bahňáci až 24 hodin, supi až 5 dnů, tučňáci až 28 dnů)

- **imprinting (vtiskávání)** - akustické ve vejci (kachny), vizuální (husy); hlasy: vábení, varování, uvědomovací hlas (kvokání slepice), svolávací hlas, uvědomovací hlas a hlas opuštěnosti mlád'at; **zpěv** (afinní pro F, difugní pro M)
- orientace v prostoru (při tahu): směrový a navigační smysl, optická orientace (slunce, hvězdy, liniové krajinné prvky), magnetické siločary (rackové)

System

svrchní jura (Solnhofen) : *Archaeopteryx* (1860)

spodní křída:

Čína: *Jeholornis*, *Confusiusornis*, *Sinornis*

Enantiornithes - Španělsko (*Iberomesornis*, *Concornis*, *Eoaluavis*),

Ambiortus - Mongolsko, před 120 mil. lety, Mortimer (2004)

svrchní křída: *Rahonavis* (Madagaskar) - prapták?, slepá větev

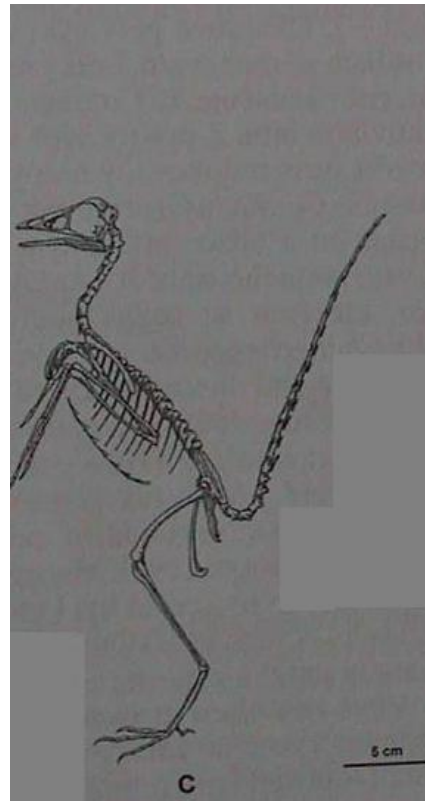
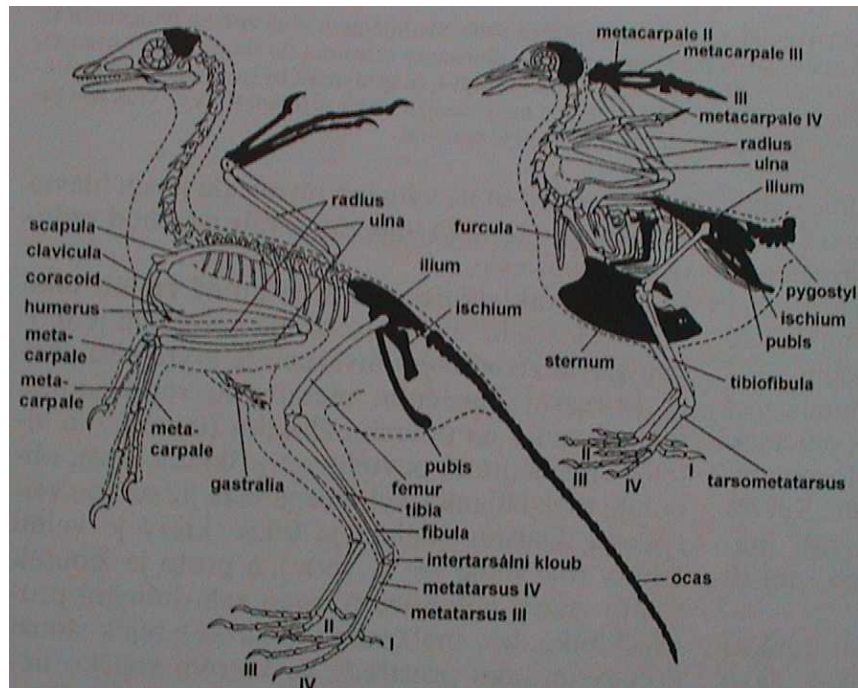
USA (1870-) - *Hesperornis*, *Ichthyornis*, Argentina - *Patagopteryx*

Druhohorní praptáci (Saururae)

svrchní jura (Bavorsko):

Archaeopteryx lithographica

Německo, Solnhofen (1855/1970, 1860, 1861, 1877, 1955) - před 140 mil. lety,
kombinace „plazích“ a „ptačích“ znaků

Plesiomorfie: tekodontní zuby, amficélní obratle, malé sternum, žebra bez p. uncinati, zápěstí a zanártí nesrostlé, 3 volné prsty s drápy, ocas

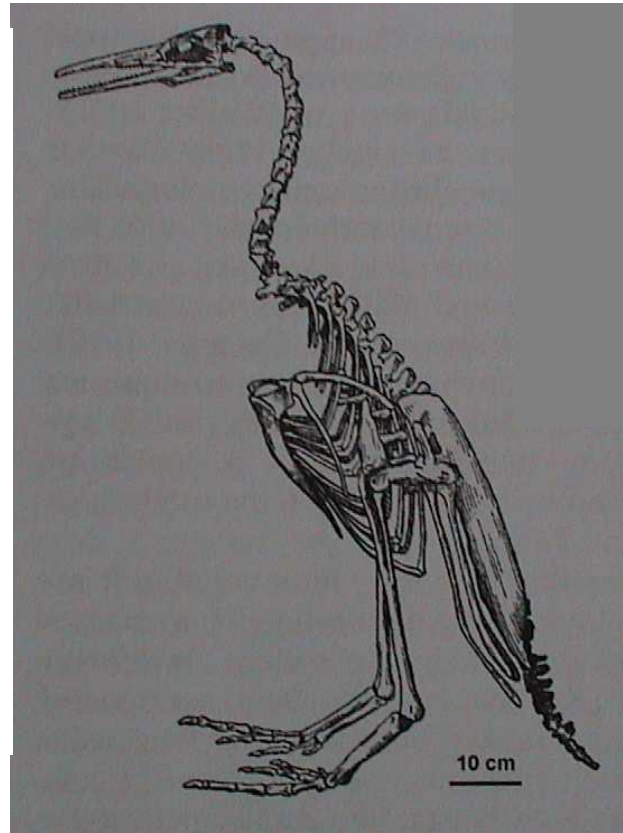
Apomorfie: ptačí pera, křídla, furcula, red. fibula, tibiotarsus, 4 prsty s palcem dozadu, částečná pneumatizace
- již u Maniraptorů²²

Druhohorní praví ptáci (Ornithurae):

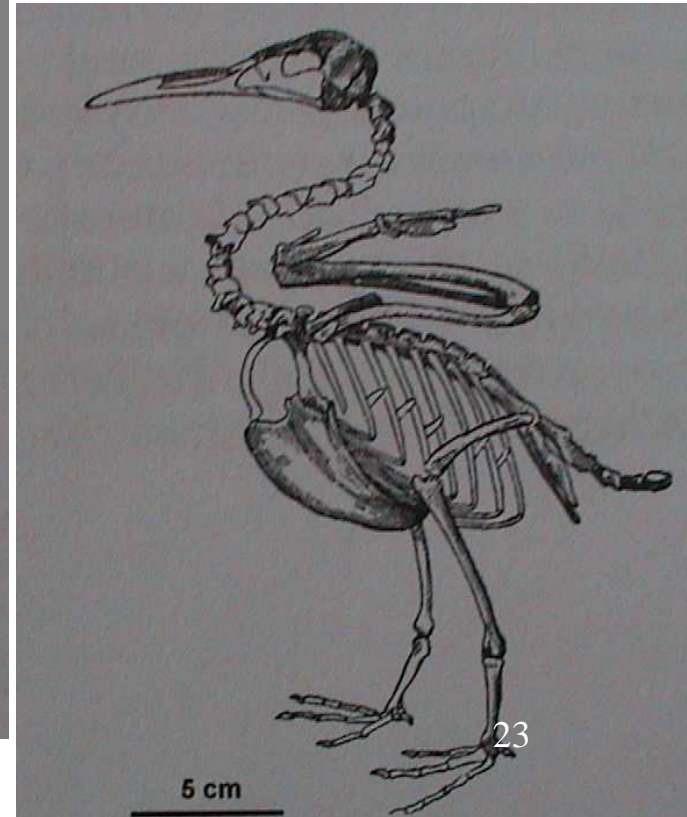
svrchní křída (S-Amerika): *Hesperornis*, *Ichthyornis*

Prokazatelně endotermní, crista sterni, ocas ptačího typu

Hesperornis - ozubené čelisti, nelétal

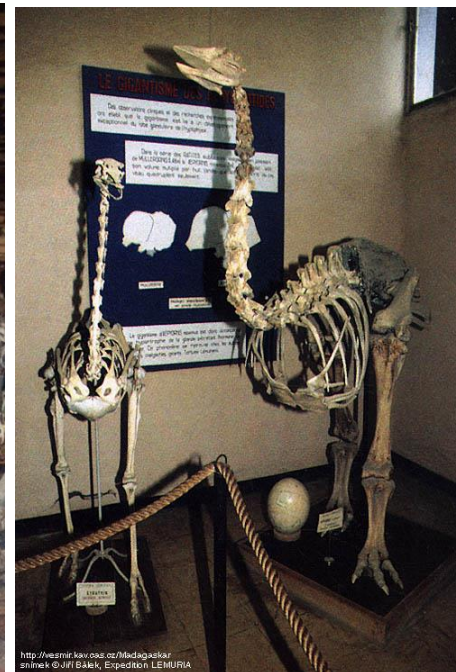

Ichthyornis - zobák, létal

Třetihorní ptáci (Palaeognathae):

Aepyornis (3m)
býložravci, od paleogénu,
Madagaskar, vyhubeni člověkem

Dinornis (Moa)
býložravci, od neogénu, Nový
Zéland, vyhubeni člověkem

Třetihorní ptáci (Neognathae):

eocén

péče o potomstvo - přežití dinosaurů

nelétaví (sekundárně):

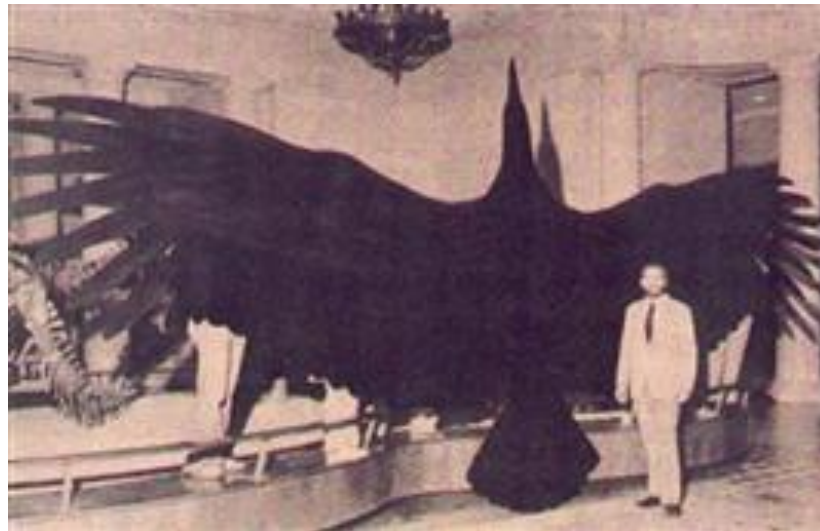
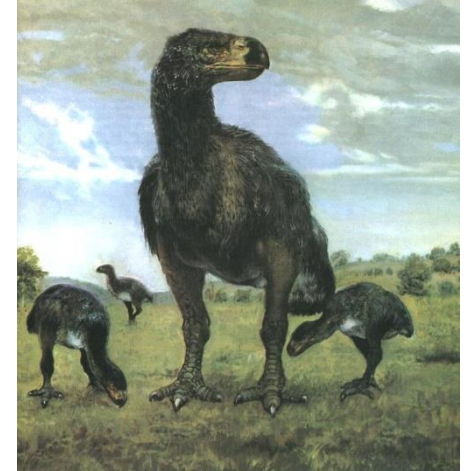
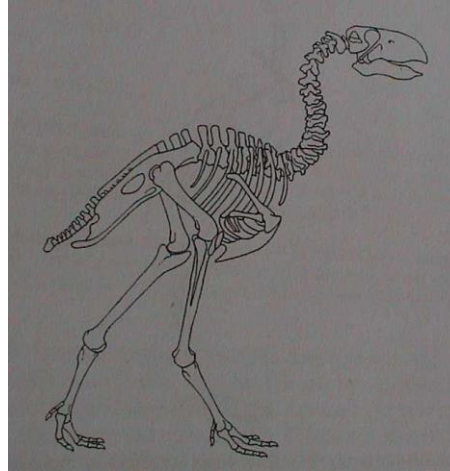
Diatryma - 2 m, dravec

Titanus - 3 m

létaví:

Argentavis magnificens - největší letec, rozpětí 6 - 8 m, 80 kg

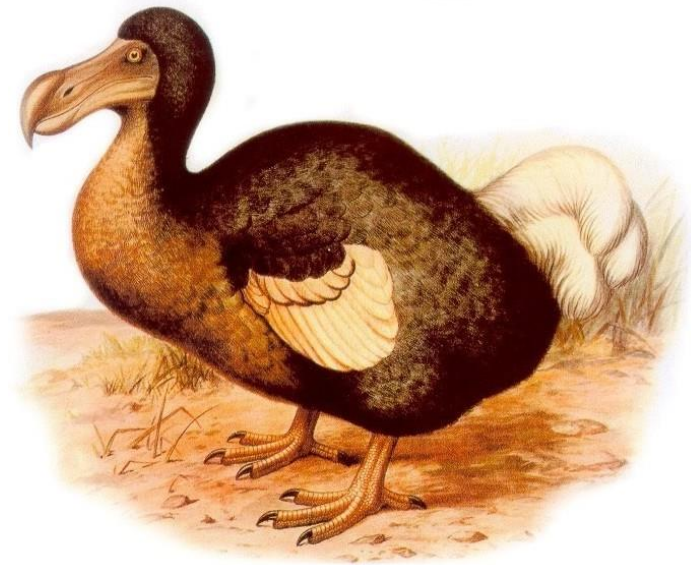
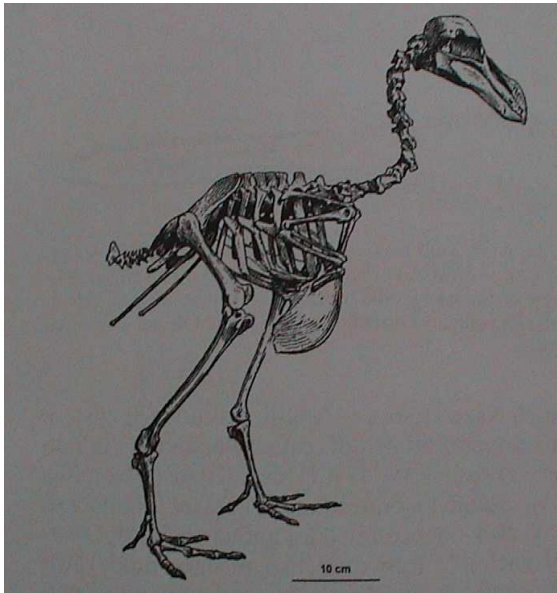
Gastornis (Diatryma) gigantea
spodní eocén, Neoaves

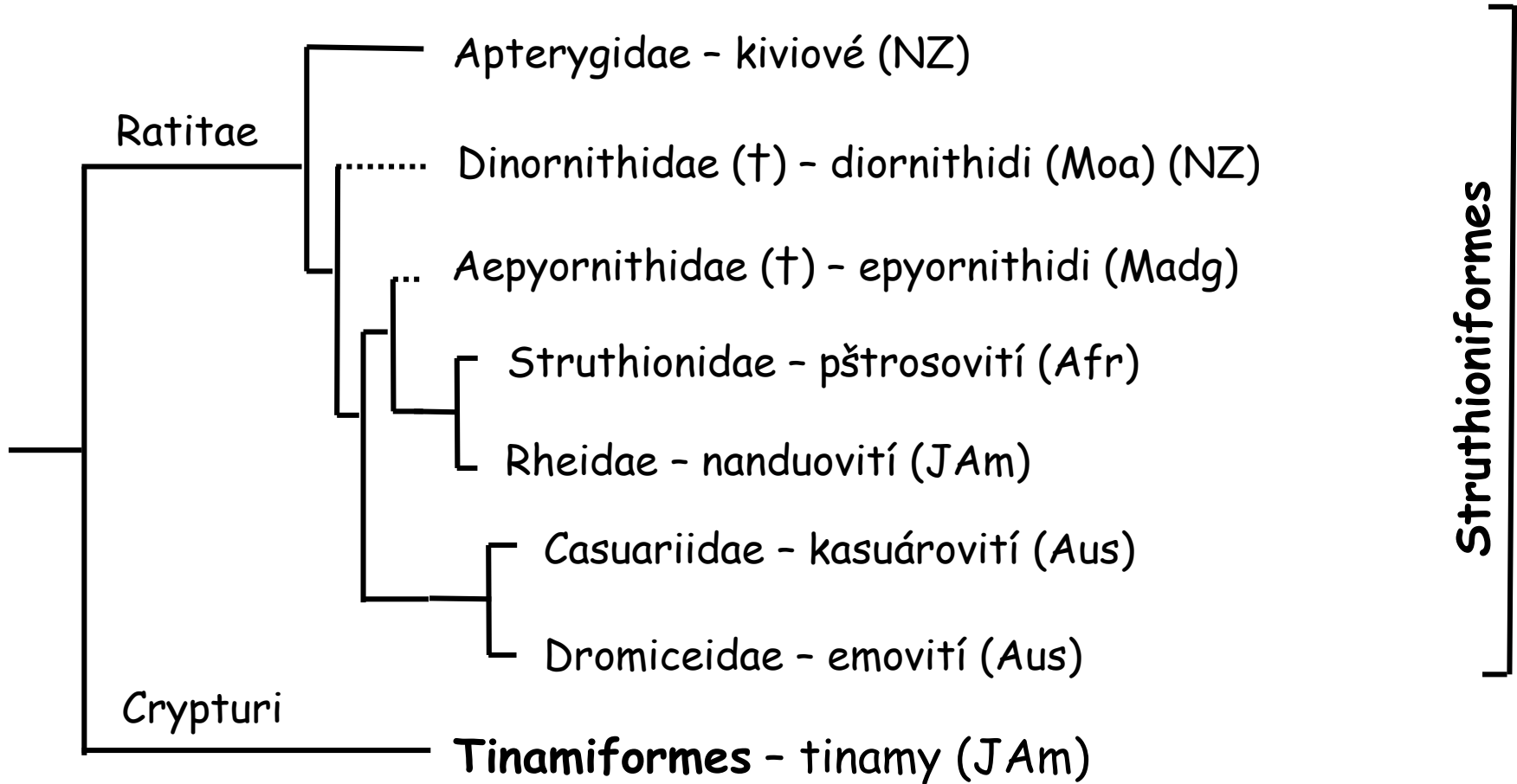
Třetihorní ptáci (Neognathae):

Druhotně nelétaví

Raphus cucullatus - dronte mauricijský
(*Didus ineptus* - blboun nejapný)
od neogénu, vyhuben v 17. století

Eoaves 14/57 - Palaeognathae - „RATITAE (běžci)”

Tinamidae - tinamovití (9/47)

Krátká křídla, špatný let, pneumatizace kostí, crista sterni, ale bez processu uncinati, redukovaná rýdovací pera, u krycích per se paprsky spodních řad na konci spojují, stř. a J Amerika

tinama chocholatá

Apterygidae - kiwiovití (1/3)

Silně redukovaná křídla a letky, 1. prst s drápkem, obrysově peří stejné (srst'ovité) bez paprsků, bez pneumatizace, bez crista sterni a clavicyly, lopatka srůstá s procoracoidem, na noze 4 prsty s malým palcem, dobrý čich, špatný zrak, nozdry u špičky zobáku, noční aktivita, Nový Zéland

kiwi jižní

Struthionidae - pštrosovití (1/1)

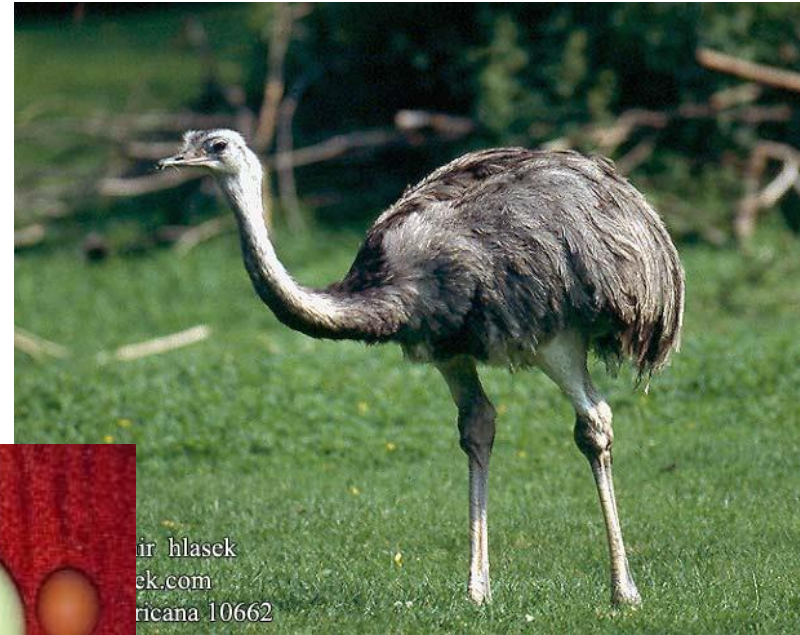
Velká křídla s letkami, i rýdovací pera, jen 2. a 3. prst - běh, bez crista sterni a bez clavicyly, samec s penisem, péče o potomstvo samec i samice, Afrika

pštros dvouprstý

Rheidae - nanduovití (1/2)

Menší s křídly a letkami, ale bez rýdovacích per, 2., 3. a 4. prst, pneumatizace kostí zachována, samec s penisem, J-Amerika

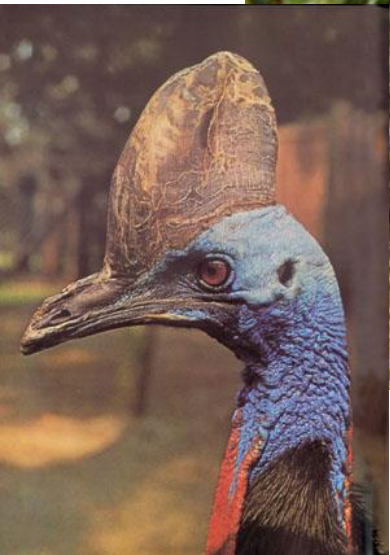
nandu pampový
nandu Darwinův

Casuariidae - kasuárovití (1/3)

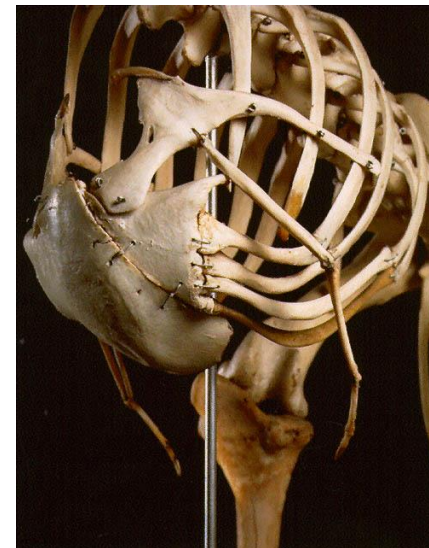
Redukovaná křídla, **bez letek a rýdovacích per**, měkká **dvojitá pera** s velkým paostnem, 2., 3. a 4. prst, slabá pneumatizace, Austrálie, N. Guinea

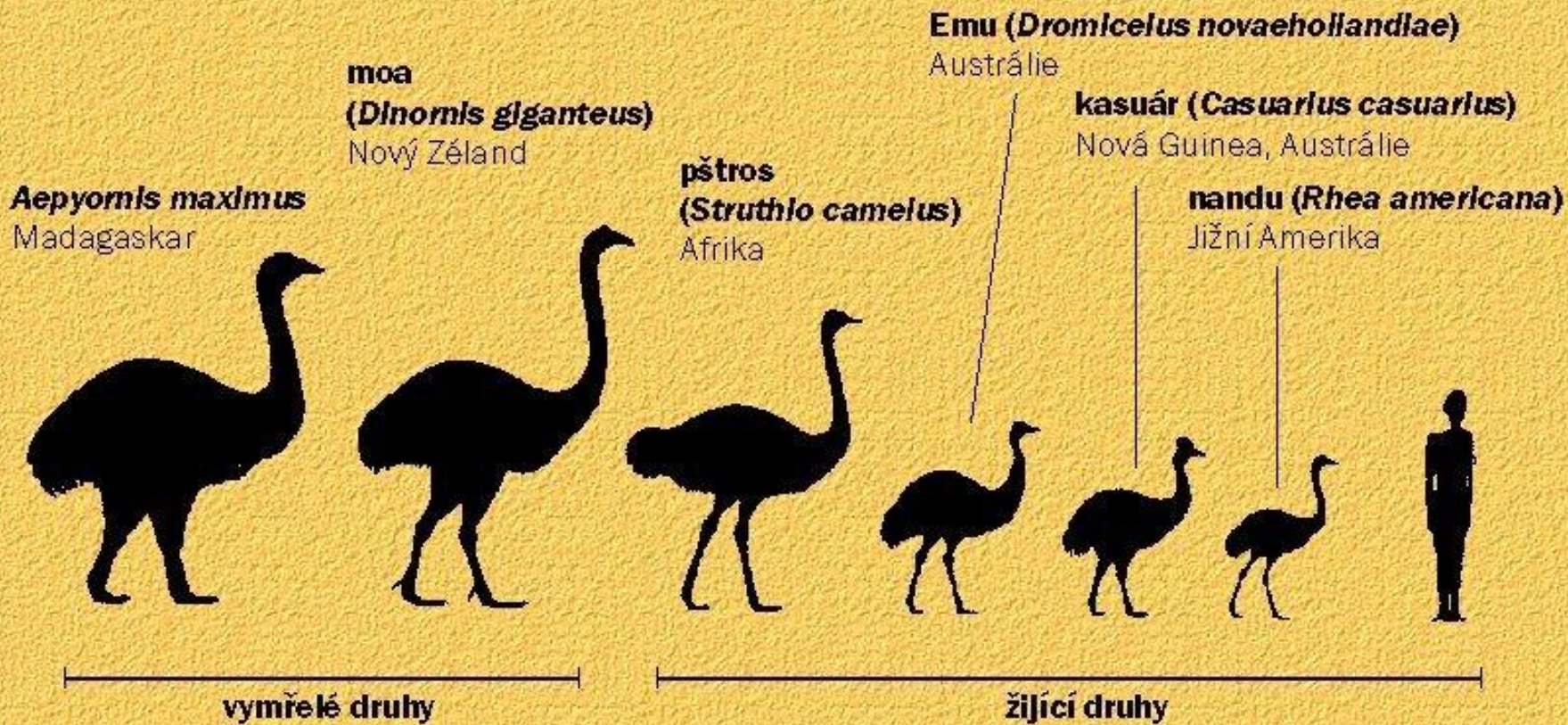
kasuár přilbový

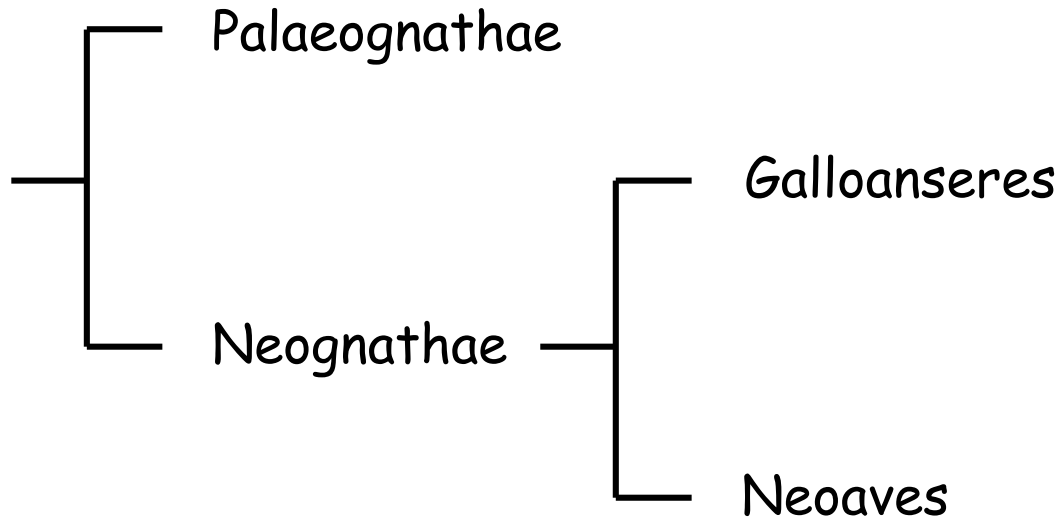
Dromiceidae - emuovití (1/1)

emu
australský

Neornithes (moderní ptáci)

System Neoaves dosud nejednotný, sporná příbuznost a pochybnosti o monofylii některých skupin

NEOGNATHAE

Caprimulgiformes - kolibříci
Caprimulgiformes - rorýsi
Caprimulgiformes - lelkové

Otidiformes - dropi
Musophagiformes - turakové
Cuculiformes - kukačky

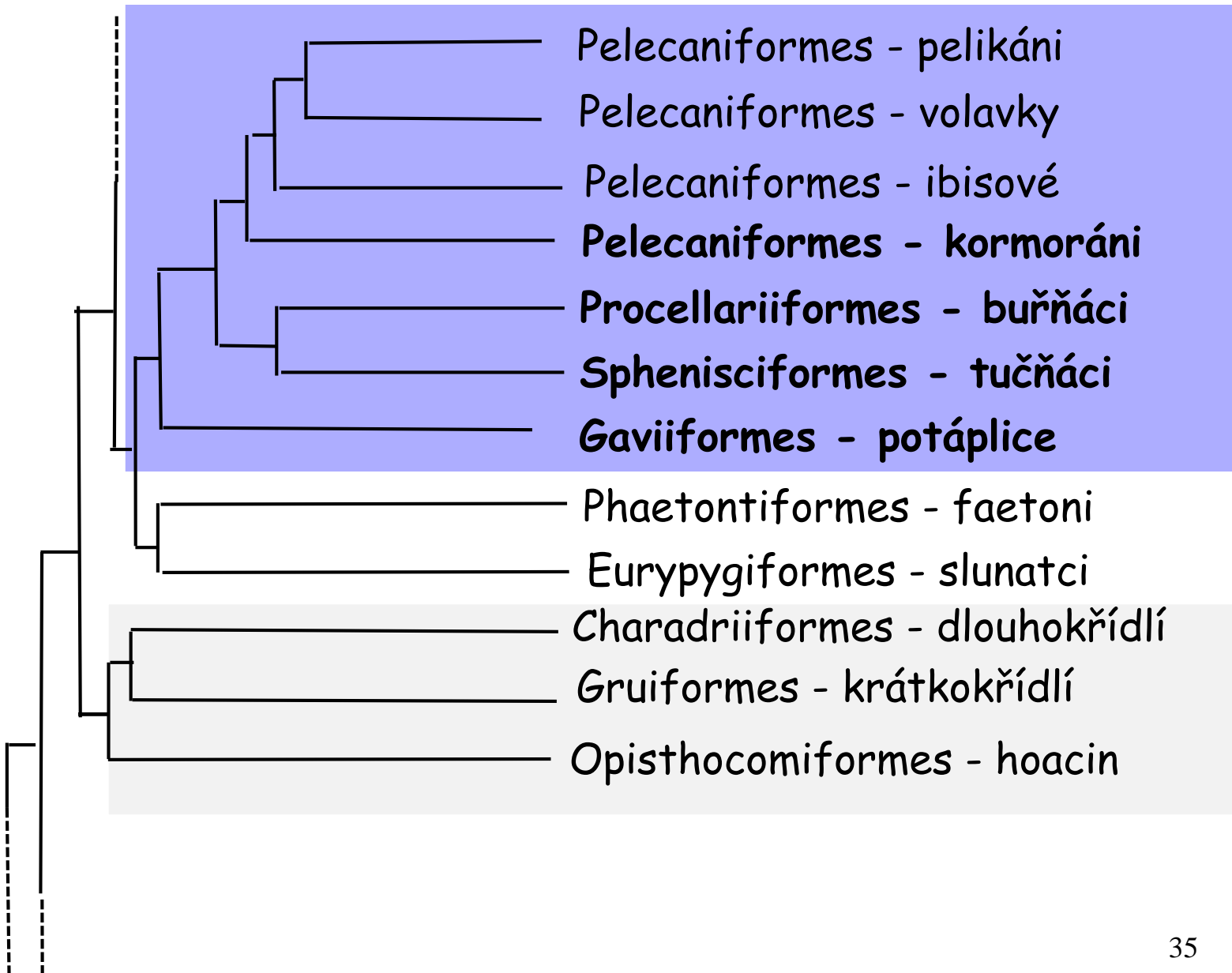
Mesitornithiformes - mesitové
Pteroclimiformes - stepokuři
Columbiformes - měkkozobí

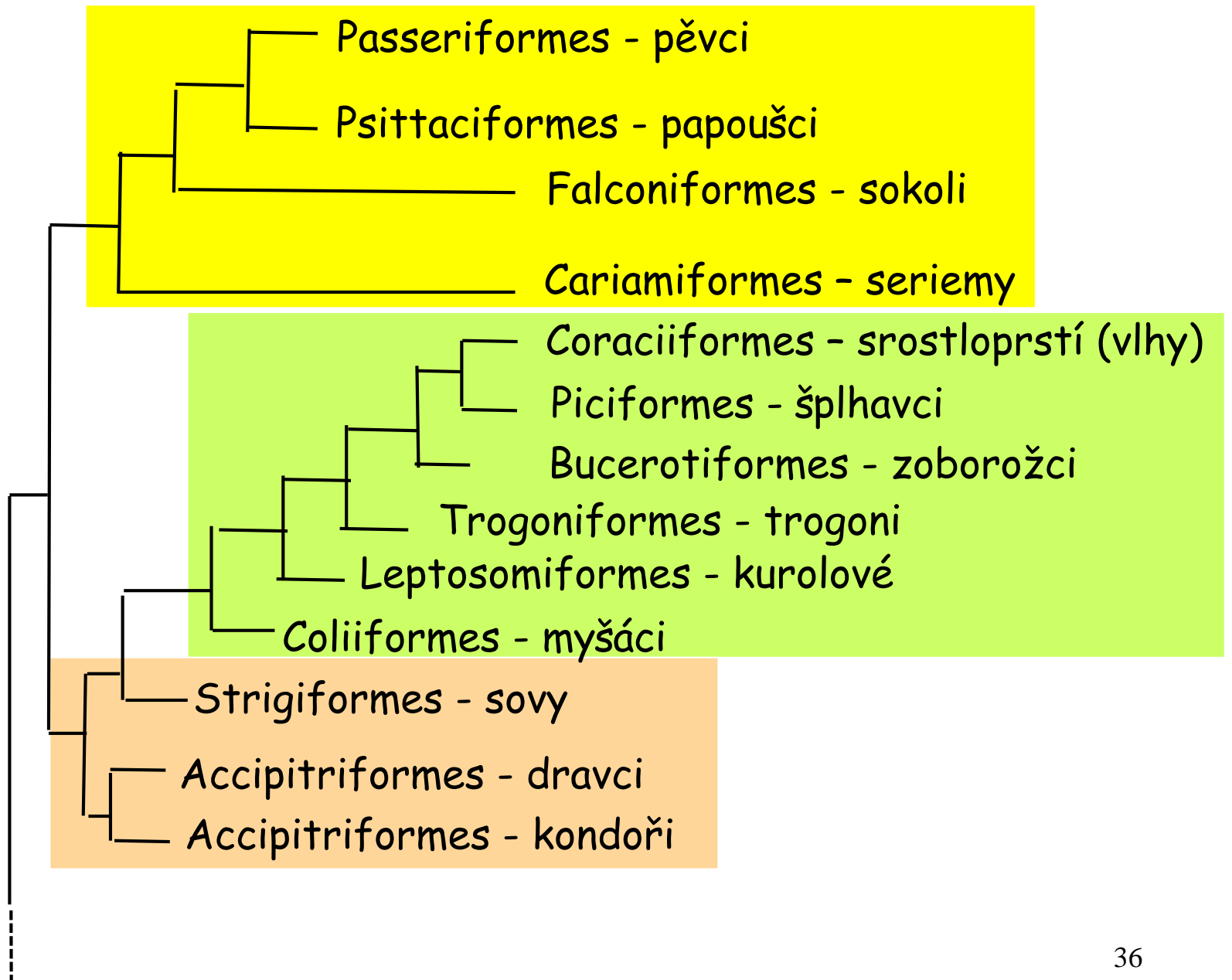
Phoenicopteriformes - plameňáci
Podicipediformes - potápky

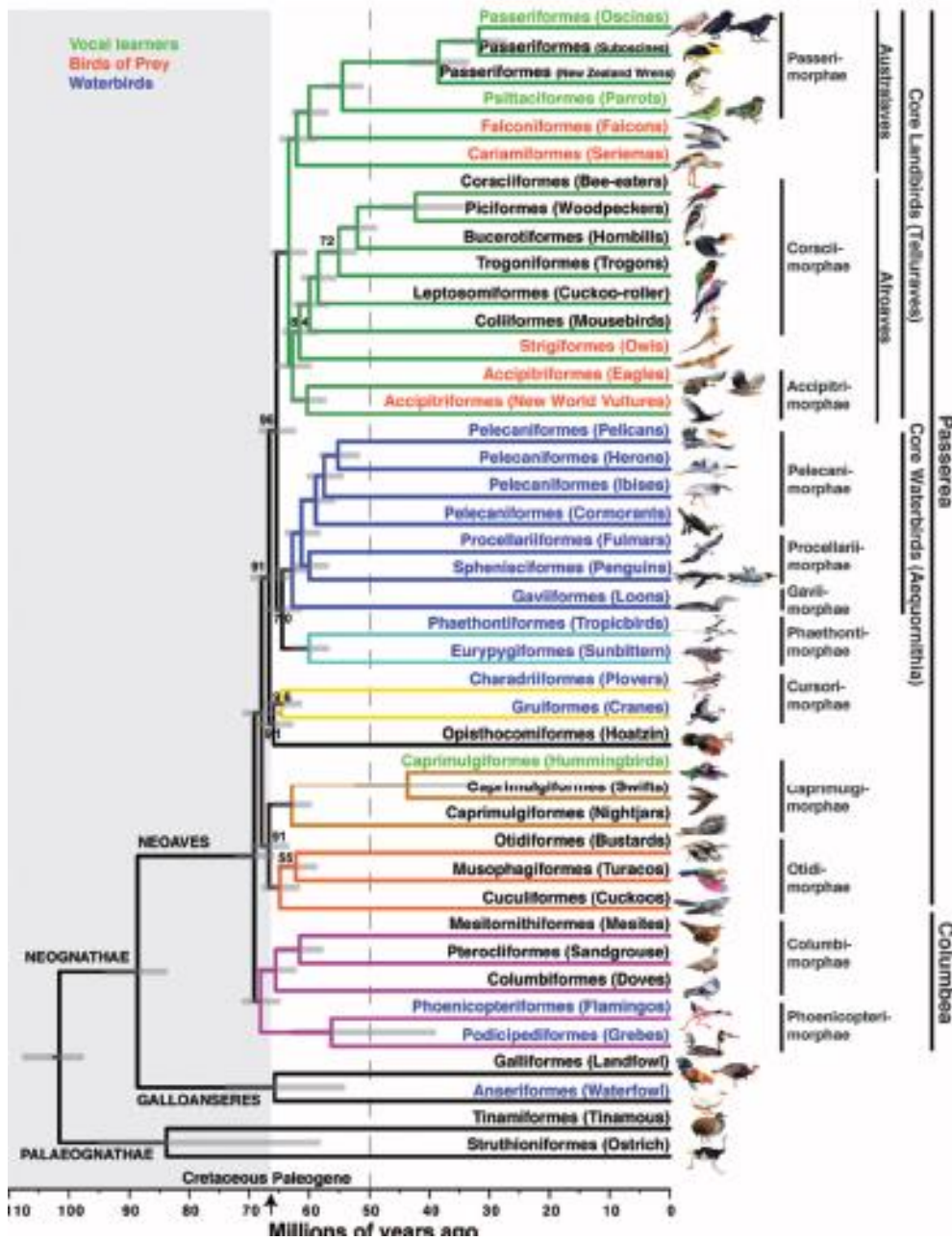
Neoaves

Galliformes - hrabaví
Anseriformes - vrubozobí

Galloanseres

Vocal learners
Birds of Prey
Waterbirds

Podle: Jarvis E.D. *et al.*, 2014:
Science 346 (6215): 1320-1331

Anseriformes - vrubozobí (45/160)

Anhimidae - kamišovítí (2/3)

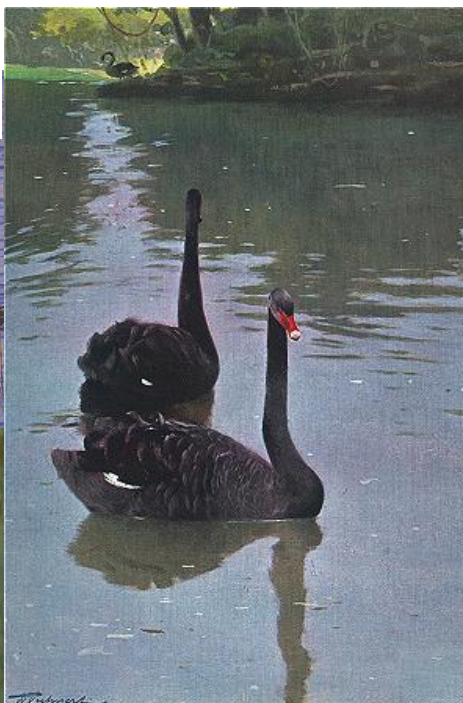
bez plovacích blan, podobní kurům, na křídle rohovitá ostruha, nemají penis, herbivorní, bažiny a stojaté vody J Ameriky

Anatidae - kachnovítí (43/157)

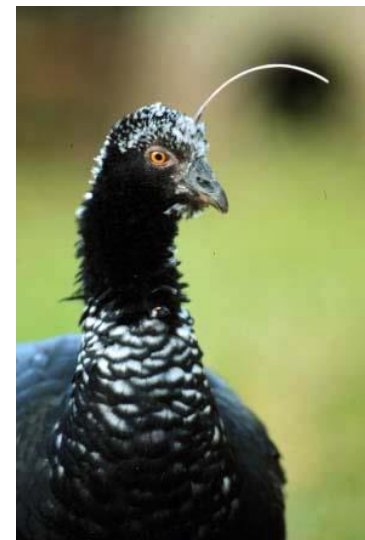
zploštělý zobák s rohovitými lamelami po stranách a nehtem na špici, plovací noha, **nejdelší 3. prst**, syrinx s rezonátorem, samci s velkým penisem

1) **Cygninae** - labutě

labuť velká- *Cygnus olor*

labuť černá
- *Cygnus atratus*

kamiš chocholatý
- *Anhima cornuta*

čája obojková- *Chauna torquata*

XI. Aves

Anatidae - kachnovití (43/148)

2) Anatinae - a) Anserini - husy

husa velká - *Anser anser*

berneška velká - *Branta canadensis*

husa malá

husa běločelá

berneška bělolící

XI. Aves

2) Anatinae - b) Anatini - kachny (plovavé a potápivé) husice liščí

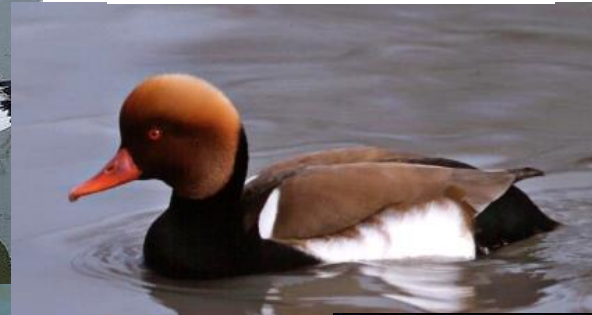
kachna divoká
- *Anas platyrhynchos*

čírka modrá

zrzohlávka rudozobá

polák velký - *Aythya ferina*

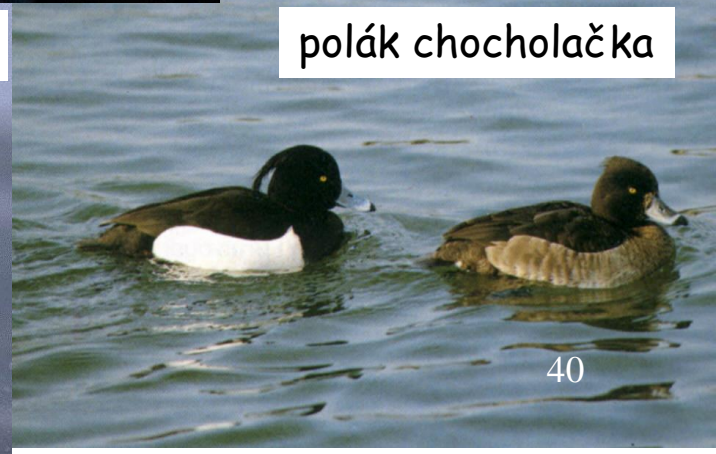
lžičák pestrý

čírka obecná

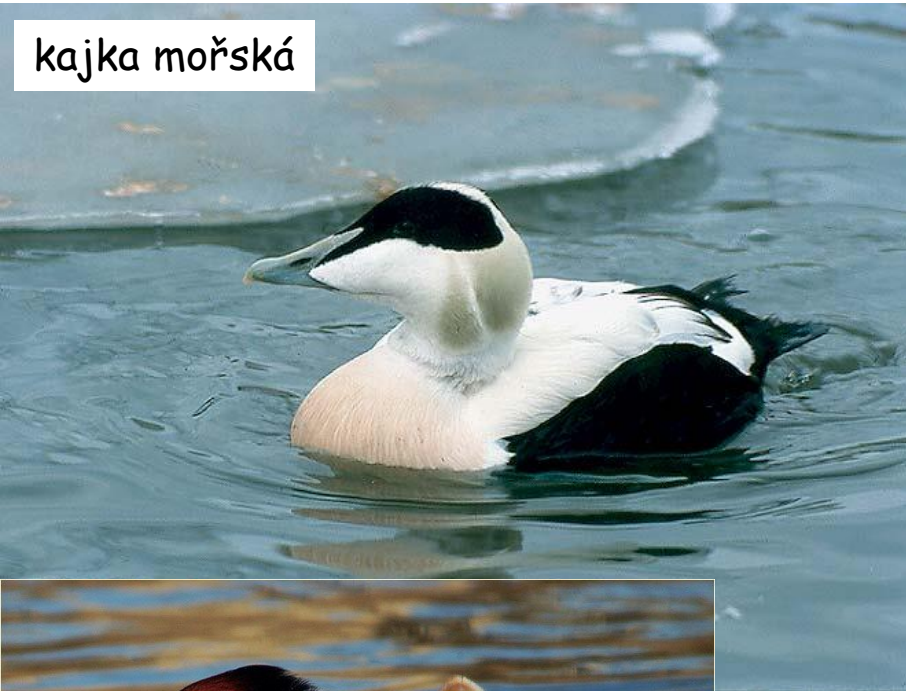

polák chocholačka

2) Anatinae - b) Anatini - kachny

kajka mořská

morčák bílý

morčák prostřední

kachnička mandarinská

morčák velký - *Mergus merganser*

XI. Aves

Galliformes - hrabaví (58/214)

hrabavá noha se silnými tupými drápy

Megapodidae - tabonovití (6/19) - bez péče o potomstvo, zahrabávání snůšky

Phasianidae - bažantovití (45/177) - ostruha, sexuální dimorfismus

tabon holubí

bažant obecný

páv korunkatý

koroptev polní

křepelka polní

orebice horská

XI. Aves

Galliformes - hrabaví (58/214)

Phasianidae - bažantovití (+ tetřevovití, krocanovití ...)

Numididae - perličkovití (4/6)

Cracidae - hokovití (11/50)

tetřev

tetřívěk

krocan

hoko pospolitý - *Crax alector*

p. supí

perlička kropenatá

Taboni a hokové
= Craciformes

XI. Aves

Podicipediformes - potápky (6/22)

lemovaná noha s plochými drápy na prstech, spirálovité paprsky, zkrácené rýdováký, plovoucí hnízda

potápka malá

potápka roháč - *Podiceps cristatus*

potápka černokrká

XI. Aves

Phoenicopteridae - plameňákovití (1/5)

Dlouhý krk a nohy, krátký zahnutý zobák k filtraci potravy z vody - **na čelistech i na jazyku lamely**, plovací noha bez palce, rud. penis, dlouhá slepá střeva, kolonie u slaných jezer a v mořských zátokách, nidikolní mlád'ata

XI. Aves

Columbiformes - měkkozobí (40/308)

Měkké ozobí, sedací nebo kráčivá noha, velké dvoudílné vole, malá slepá střeva - semenožraví, zašpičatělá křídla, chybí kostrční žláza - drobivý prach, sání vody, při spánku zatahují hlavu, nidikolní mlád'ata

Columbidae - holubovití

holub skalní - *Columba livia*

holub hřivnáč - *Columba palumbus*

holub doupňák - *Columba oenas*

is - 18 janvier 2003
oenas
Parc de la Tête d'or

Columbidae - holubovití

hrdlička divoká - *Streptopelia turtur*

hrdlička zahradní - *Streptopelia decaocto*

Pterocliiformes - stepokurové - (2/16)

Podobní kurům, s holubím zobákem a krátkýma nohama, příbuzní měkkozobým?

stepokur krásný - *Pterocles alchata*

od Iberie, Francie, Turecko, stř. Východ až po Pákistán

Mesitornidae - mesitovití (2/3, Madagaskar) i k hrabavým

Mesitornis unicolor - mesit hnědý

Mesitornis variegata - mesit běloprsý

Monias benschi - monias Benschův

Cuculiformes - kukačky (30/138)

zygodaktylní noha s vratiprstem, krátký běhák (sedací noha),
dlouhá křídla, hnízdní parazitismus

XI. Aves

Musophagidae - turakovití (6/23)

Afrika, les, peří zelené, červené (turacin), semeno- a plodožraví, **řazení ke kukačkám**

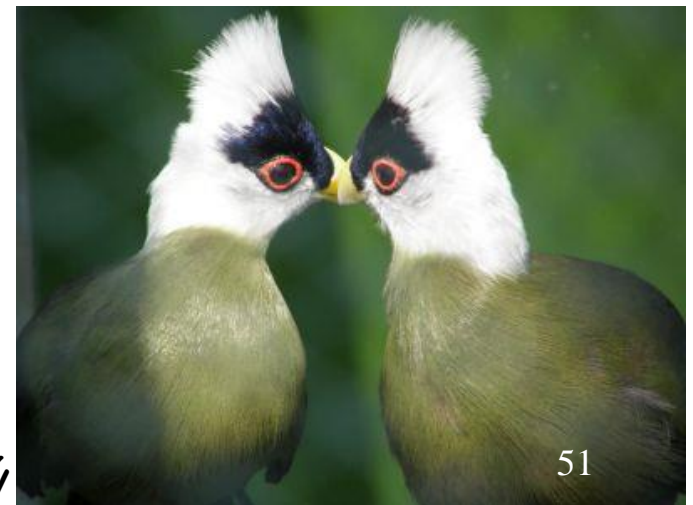

turako
fialový

turako chocholatý

Tauraco

turako bělokorunkatý

Otididae - dropovití (10/25)

Stepní, rychlý běh, chybí palec, semenožraví, polygamní, nápadný tok
drop velký - *Otis tarda*

XI. Aves

Caprimulgiformes - lelkové (20/118)

Caprimulgidae - lelkovití

Noční, s měkkým opeřením, široká hlava na krátkém krku, plochý hluboce rozeklaný zobák s vibrisami, krátké nohy s částečným vratiprstem, dlouhá křídla, bez volete, dlouhá lahvovitá slepá střeva, insectivorní - lov v letu, nestaví hnízda, hnízdění na zemi

lelek lesní - *Caprimulgus europaeus*

Steatornithidae - gvačarovití - stř. a J Am

guacharo

v jeskyních (echolokace)

XI. Aves

Apodiformes - svišť'ouni

Apodidae - rorýsovití (18/102)

Výborní letci, veslovací let s krátkým plachtěním, vysoká crista sterni, mohutná létací svalovina, srpovitá křídla, dlouhé ruční letky, krátké ramenní, pamprodaktylní noha, insectivorní, lov v letu, hnízdí ve stromových dutinách, ve skalách a v jeskyních (salangany *Aerodramus*, *Callocalia* z JV Asie- echolokace, jedlá hnízda)

rorýs obecný - *Apus apus*

Trochiliidae - kolibříkovití (?/328)

Výborní letci, vířivý let, sedací noha, trubicovitý zobák, pestře zbarvení, dlouhý „ocas“, nektarivorní, polenivorní a insectivorní, ornitofilie

XI. Aves

Opisthocomiformes (hoacini, 1/1)

Opisthocomus hoazin - J Am

Gruiformes - krátkokřídlí (59/203)

Rozmanitá skupina, spec. úprava karotid, opeření u kloaky, běhavá, lemovaná, brodivá noha, palec vysoko postavený nebo chybí, chybí vole, převážně v mokřadních biotopech, hnízdí na zemi, nidifugní mláďata

Rallidae - chřástalovití (33/134)

Gruidae - jeřábovití (4/15)

Turnicidae - perepelovití (2/16), stepní, podobní křepelkám (V As, Afr, Aus)

XI. Aves

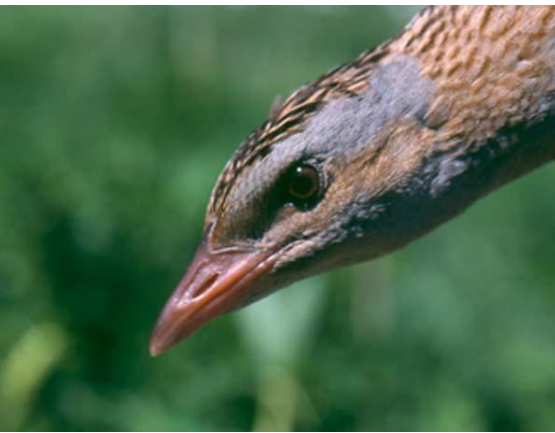
Rallidae - chřástalovití (33/134)

Krátká zakulacená křídla, mokřadní biotopy, z boku stlačené tělo, mlád'ata s červenými temeny, brodivá nebo lemovaná noha, omnivorní

slípka zelenonohá - *Gallinula chloropus*

chřástal vodní - *Rallus aquaticus*

chřástal polní - *Crex crex*

lyska černá - *Fulica atra*

Gruidae - jeřábovití (4/15)

Dlouhý krk a nohy, dlouhá křídla, nesedají na stromy, tažní, komplikovaný tok

jeřáb popelavý - *Grus grus*

jeřáb japonský

jeřáb královský

XI. Aves

Charadriiformes - dlouhokřídlí (76/348)

Vázáni většinou na vodní biotopy, malý palec, bez volete, s dlouhými slepými střevy, u nás hnízdí 18 druhů a protahuje 15.

1) bahňáci (50/220): brodivá noha, štíhlí s dlouhými křídly

ostnákovití (6/8) - dlouhé tenké prsty

tenkozobcovití (3/10) - dlouhý tenký zobák, dlouhé nohy

dytíkovití (1/9), ouhorlíkovití (5/17)

ostnák

pisila čáponohá

tenkozobec opačný

XI. Aves

1) bahňáci

kulíkovití (4/66) - krátký zobák

slukovití (22/87) - dlouhý zobák

koliha velká

vodouš rudonohý

břehouš černoocasý

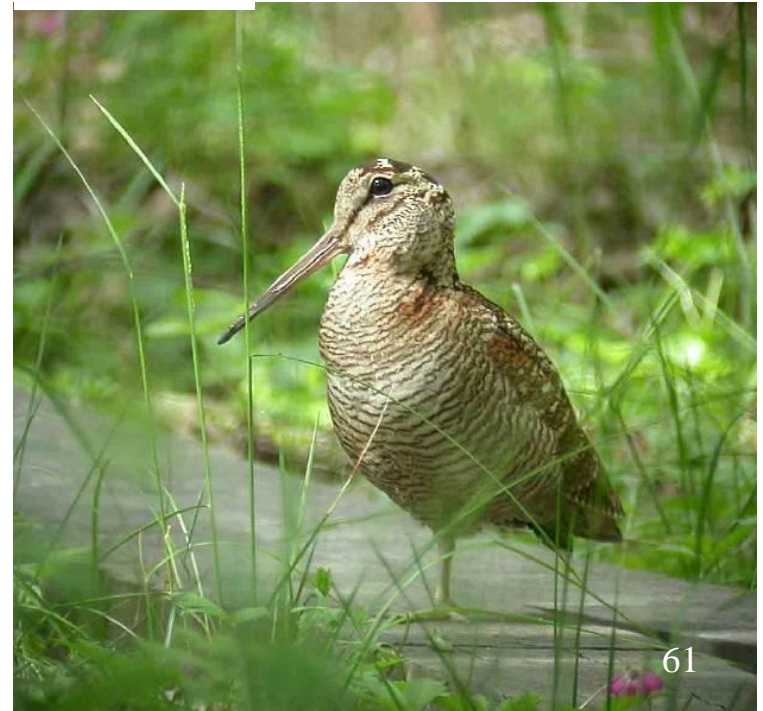
slukovití (22/87) - dlouhý zobák

sluka lesní

bekasina otavní

XI. Aves

2) rackové (16/105): plovací noha, dlouhá úzká křídla - dynamické plachtění, převládá ruční část křídla, chaluhovití (2/7), rackovití (6/51), rybákovití (7/44)

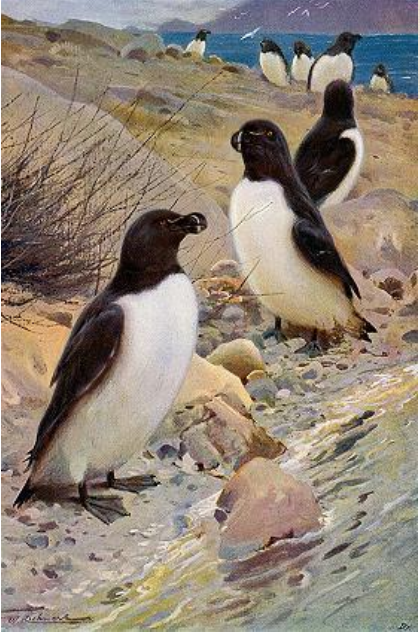
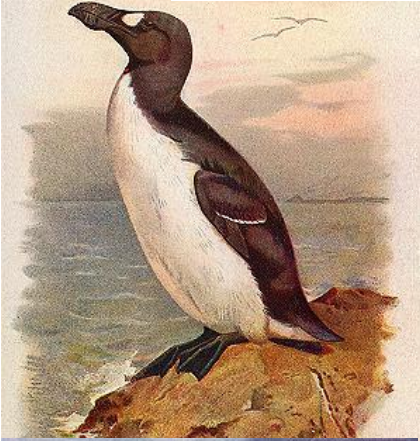

racek chechtavý

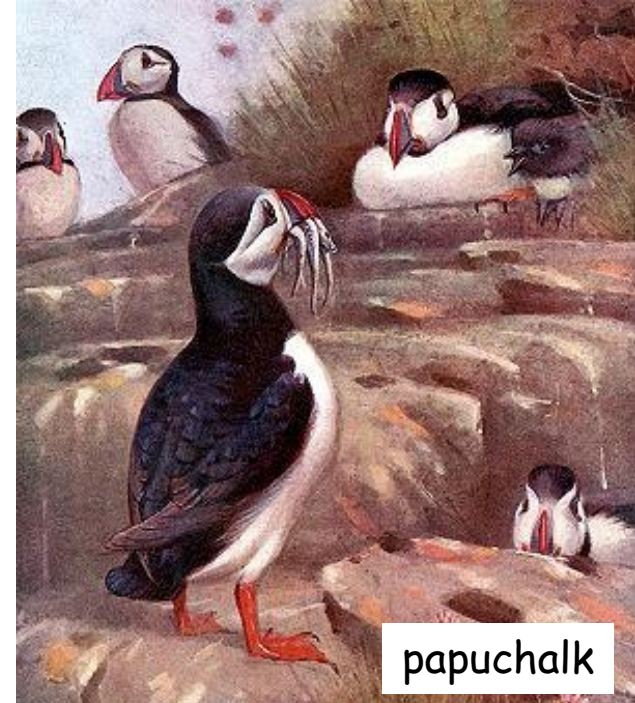
XI. Aves

3) alky (10/23) - vřetenité tělo s nohama vzadu, krátká křídla - potápění, vysoký zobák, piscivorní, kolonie - „ptačí hory, bazary“, jen 1 vejce na skalních římsách, na S-polokouli ekologicky zastupují tučňáky - alky, alkouni a papuchalci

alka velká (1844 -†)

alkoun

papuchalk

alka malá

Gaviiformes - potáplice (1/5)

plovací noha s malým palcem, **nejdelší je 4. prst**, nohy extrémně vzadu, piscivorní

potáplice severní -
Gavia arctica

Sphenisciformes - tučňáci (6/17)

Nelétaví, veslovitá **zploštělá krátká křídla s nepohyblivým loketním kloubem**, kosti nejsou pneumatizovány, plovací noha s malým palcem a ostrými drápy na prstech, **šupinovitá obrysová pera**, podkožní tuk, nohy extrémně vzadu - potápění (20 m, max. 80 m, 36 km/hod), piscivorní, pelichání najednou, J polokoule

tučňák brýlatý

tučňák Humboldtův

tučňák císařský

XI. Aves

Procellariiformes - trubkonosí (24/110)

složená ramfotéka, trubicovitě protažené nosdru mořští, dynamické plachtění na dlouhých úzkých křídlech s převládající loketní částí, plovací noha se zakrnělým palcem, 1 vejce, dlouhý vývoj, nidikolní

albatros stěhovavý -
Diomedea exulans

buřňák lední - *Fumarius glacialis*

albatros galapážský

XI. Aves

„Pelecaniformes“ - „veslonozí“ (7/66) + „brodiví“ (115)

veslovací noha

Phalacrocoracidae - kormoránovití (39)

kormorán velký
- *Phalacrocorax carbo*

brodivá noha

Threskiornithidae - ibisovití (14/33)

Zobák tenký ohnutý nebo plochý na konci lžícovitě rozšířený, v letu natažený krk, lov bezobratlých v bahně nebo cezení planktonu

ibis posvátný

ibis hnědý

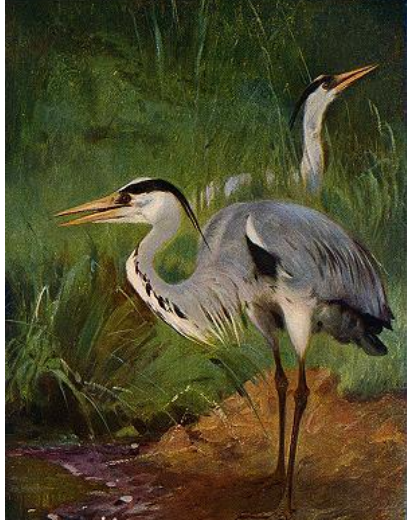
kolpík bílý

XI. Aves

Ardeidae - volavkovití (18/63)

Úzký klínovitý zobák - harpunování, v letu S-krk

volavka popelavá - *Ardea cinerea*

volavka stříbřitá - *Egretta garzetta*

kvakoš noční - *Nycticorax nycticorax*

bukáček malý -
Ixobrychus minutus

bukač velký - *Botaurus stellaris*

XI. Aves

veslovací noha

Pelecanidae - pelikánovití (8)

pelikán bílý
- *Pelecanus onocrotalus*

Sulidae - terejovití (9)

terej

anhuha

Fregatidae - fregatkovití (5)

fregatka

Anhingidae - anhingovití (2)

XI. Aves

Ciconiiformes - čápi (6/19)

Velcí s klínovitým zobákem, klapání zobákem, v letu natažený krk

čáp bílý - *Ciconia ciconia*

marabu

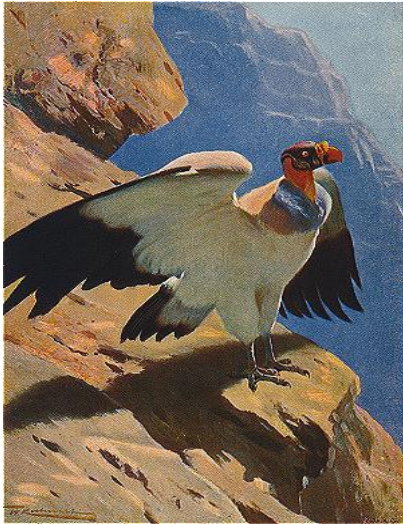
čáp černý - *Ciconia nigra*

XI. Aves

Accipitriformes

Cathartidae (kondorovití) (5/7) - slabý horní zobák, dobrý čich - lichenivorie, tupé drápy, široká křídla - statické plachtění, Amerika

kondor královský - *Sarcoramphus papa*

kondor andský - *Vultur gryphus*

Sagittariidae (hadilovovití) (1/1) - dlouhé nohy, krátká křídla k lovu plazů, běh, hadilov písáň - *Sagittarius serpentarius*

Afrika

XI. Aves

Accipitriformes

Accipitridae (krahujcovití) (64/233) - bez zejku

A) supi

sup mrchožravý - *Neophron percnopterus*

sup bělohlavý - *Gyps fulvus*

sup hnědý
- *Aegypius monachus*

orlosup bradatý
- *Gypaetus barbatus*

XI. Aves

B) orli

orel skalní

orel mořský

orlík kejklíř
JAfr

orel opičí (Filipíny)

XI. Aves

C) ostatní

luňák červený - *Milvus milvus*

káně lesní - *Buteo buteo*

moták pochop - *Circus aeruginosus*

© Jürgen Schiersmann

krahujec obecný - *Accipiter nisus*

Pandionidae - orlovcovití (1/1)

orlovec říční - *Pandion haliaetus*

Strigiformes - sovy (26/205)

Příbuzní dravcům (nebo lelčům ?), noční predátoři, oči ve frontální rovině, spáry s vratiprstem, měkké okraje obrysových per, orientace sluchem, mrkají horním víčkem, bez volete, dlouhá slepá střeva, tvorba vývržků, cizí hnízda nebo hnízdní dutiny, nidikolní mlád'ata.

Strigidae - puštíkovití (24/189)

Tytonidae - sovovití (2/16)

© - lubomir hlasek

sova pálená - *Tyto alba*

puštík bělavý

Copyright Smithsonian Institution, 2002

puštík obecný - *Strix aluco*

XI. Aves

Strigidae - puštíkovití (24/189)

sýček obecný - *Athene noctua*

sýc rousný

kulíšek nejmenší

výr velký
- *Bubo bubo*

kalous ušatý - *Asio otus*

výreček malý

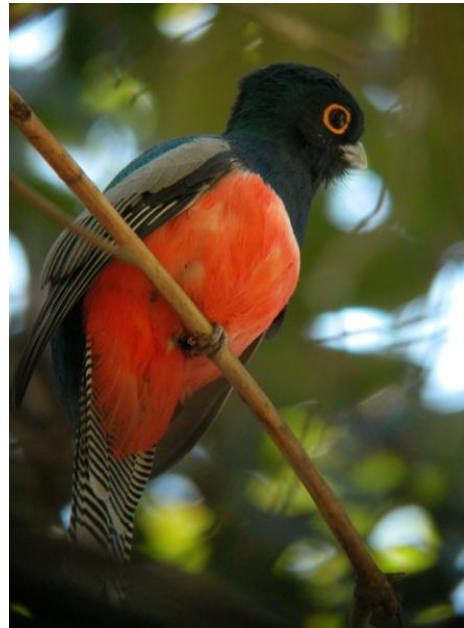
Coliiformes - myšáci (2/6) - Afrika

Menší ptáci obvykle šedě až hnědě zbarvení s dlouhým ocáskem, podobní pěvcům, hnízdí na stromech, ale potravu (pupeny, listy, plody) hledají na zemi. Vnější prsty (1. a 4.) se otáčejí dopředu (pamprodaktylní, závěsná noha), nebo směřují dozadu (zygodaktylní, šplhavá noha).

XI. Aves

Trogoniformes - trogoni (6/39) - stř. a J Am, JV Asie, Afrika

pestří, asi příbuzní k srostloprstým, tropické pralesy, krátká křídla, dlouhý ocas

Pharomachrus - kvesal - posvátný pták Mayů, národní pták Guatemaly - měna quetzal

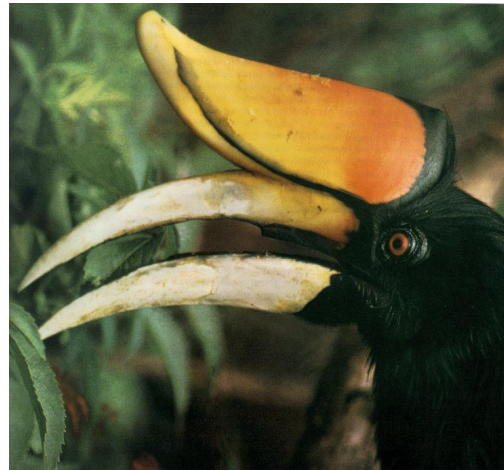
Kvesal

XI. Aves

Bucerotiformes - zoborožci

syndaktylní noha, pestré zbarvení

XI. Aves

Piciformes - šplhavci (51/355)

zygodaktylní noha, šplh s oporou
rýdovacích per

datlík tříprstý

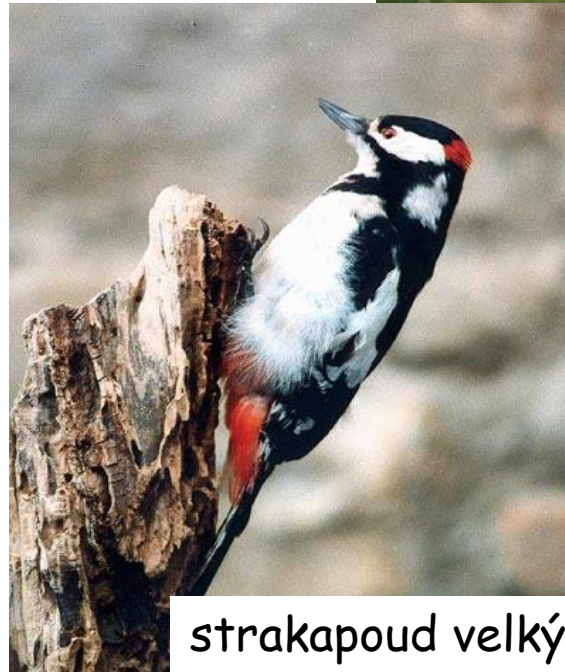
žluna zelená

Picidae (datlovití)

© - Lubomír Hlasek

datel černý

strakapoud velký

krutihlav obecný

XI. Aves

Piciformes - šplhavci (51/355)

Indicatoridae (medozvěstkovití)

Rhamphastidae (tukanovití)

XI. Aves

Coraciiformes - srostloprstí (46/218)

Upupiformes - dudci)

Coraciidae (mandelíkovití), *Alcedinidae* (ledňáčkovití), *Meropidae* (vlhovití)

Cariamiformes - Seriemy (2/2, J Am)

seriema rudozobá - *Cariama cristata*

seriema černozobá -
Chunga burmeisteri

XI. Aves

Falconiformes - sokoli - zejk, úzká zašpičatělá křídla, lov nejčastěji ve vzduchu

poštołka rudonohá - *Falco vespertinus*

poštołka obecná - *Falco tinnunculus*

XI. Aves

raroh velký - *Falco cherrug*

sokol stěhovavý - *Falco peregrinus*

dřemlík tundrový - *Falco columbarius*

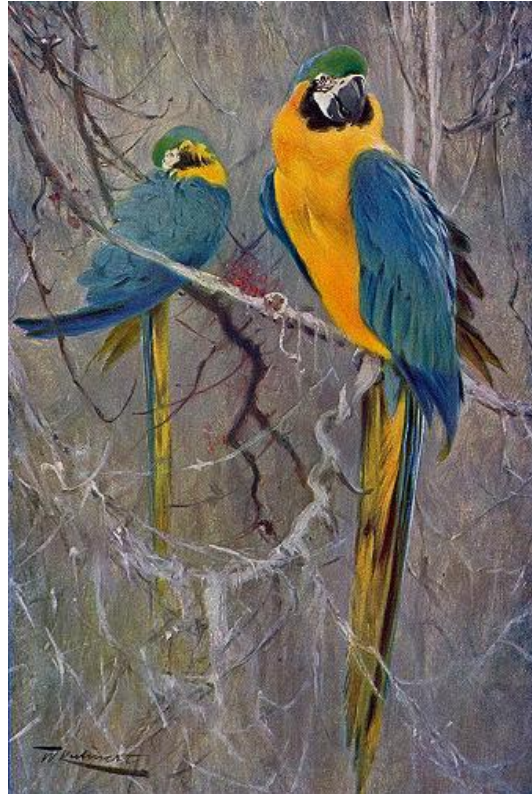
ostříž lesní - *Falco subbuteo*

Psittaciformes - papoušci (80/353)

Velký zobák, horní hákovitě zahnutý, kloubně spojený s mozkovnou, zygodaktylní noha, šplhání s pomocí zobáku, velké vole, ale bez slepých střev, prudký let jen na krátké vzdálenosti, plodo- a semenožraví - přidržování potravy nohou (maso - kea *Nestor*), velký telencephalon, drobný prach, zakrnělá kostrční žláza

kakadu

ara

andulka

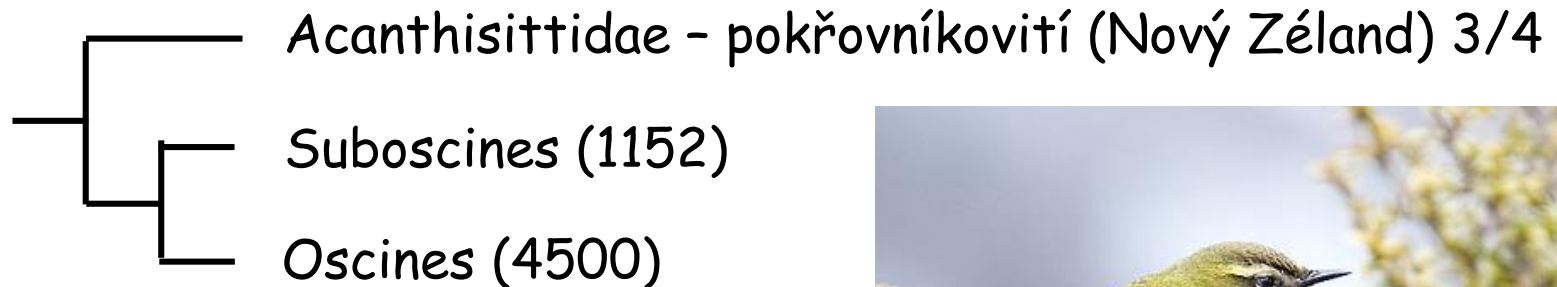
Passeriformes - pěvci (1161/5895)

Malí až střední, převážně stromoví, chybí mořské druhy, krátký plochý vomer, 14C, 5 costae, stejný tvar spermií, rud. slepá střeva, mlád'ata extrémně nidikolní

Hackett et al. (2008): sesterský taxon k Psittaciformes (nDNA), papoušci + pěvci jsou sesterským taxonem k sokolům

Hackett S.J. et al., 2008: Evolutionary history a phylogenomic study of birds reveals their evolutionary history. *Science*, 320: 1763-1768.

Edwards S.V. & Harshman J. (2006):

Xenicus gilgiventris – pokřovník alpský

XI. Aves

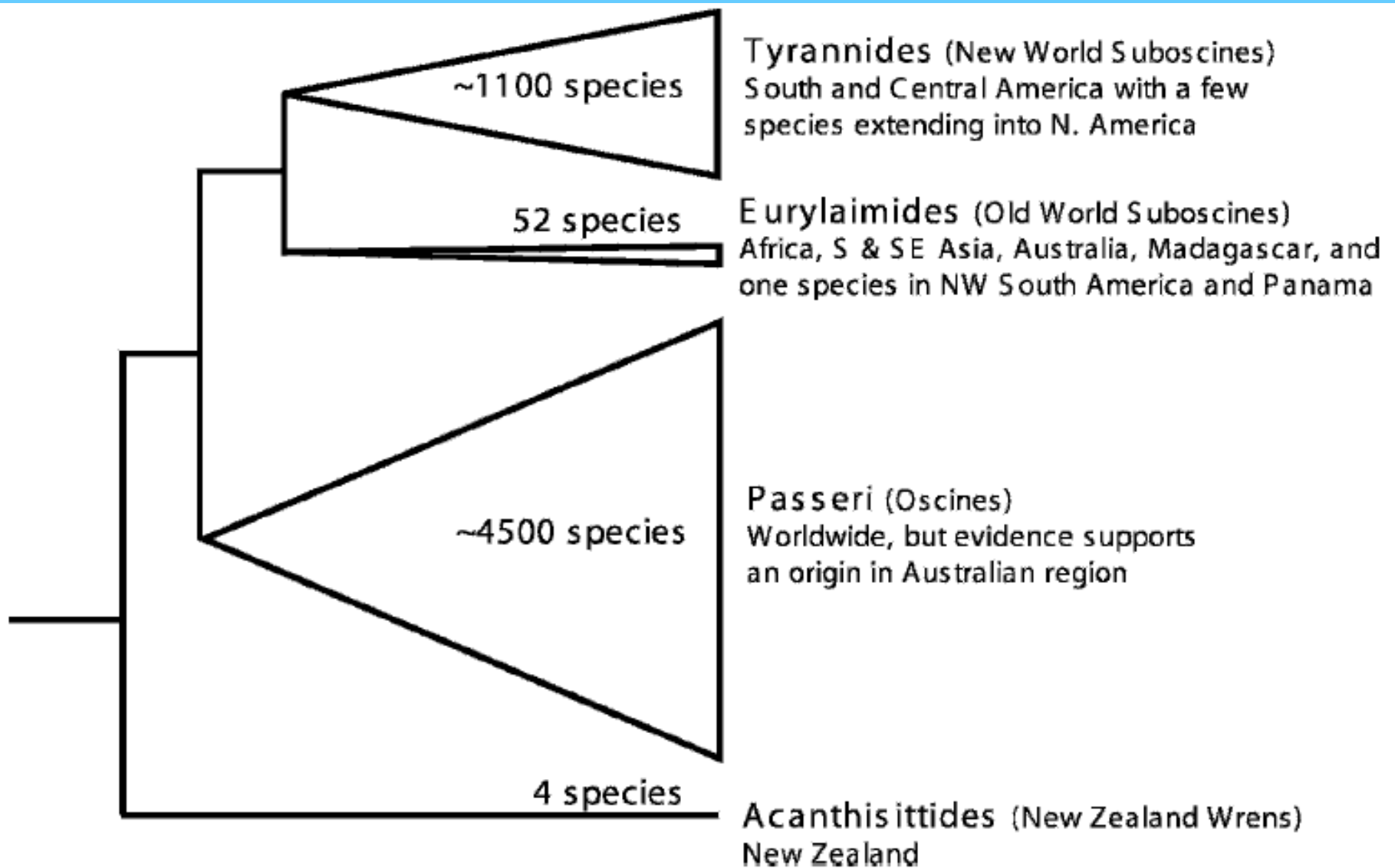

Fig. 1. Summary of passerine bird distribution and basal relationships (from Barker et al., 2002, 2004; Ericson et al., 2002).

XI. Aves

SUBOSCINES (13-14 čeledí/1000) - tropy

Moyle et al. 2006

OSCINES - zpěvní (859/4550)

Harshman J. (2007)

SUBOSCINES (13-14 čeledí/1000) - tropy

Eurylaimidae - lobošovítí (14)

Spojené šlachy ohýbačů 3 předních prstů, 1 pár zpěvných svalů, etiopská a orientální oblast

Tyrannidae - tyranovítí (400)

Nezávislé prsty, 1-2 páry zpěvných svalů, tropy J Am

OSCINES - zpěvní (859/4550)

Nezávislé prsty, 2-3 páry zpěvných svalů, Austrálie

Menuridae - lyrochvostovítí (2)

Nezávislé prsty, 7-9 párů zpěvných svalů, 40 čeledí

Ptilonorhynchidae - lemčíkovítí

Cnemophylinae (Paradisaeidae) - rajkovítí

Eurylaimidae - lobošovítí

loboš smaragdový

Tyrannidae - tyranovití

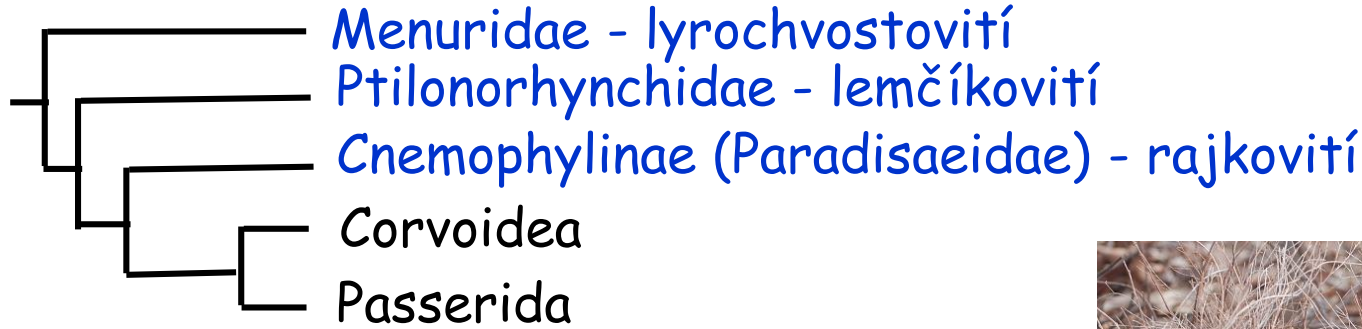

tyran žlutý

XI. Aves

Oscines

Ptilonorhynchidae - lemčíkovití

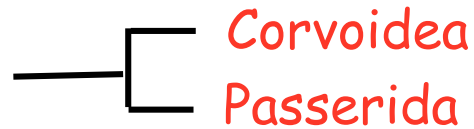
Menuridae - lyrochvostovití

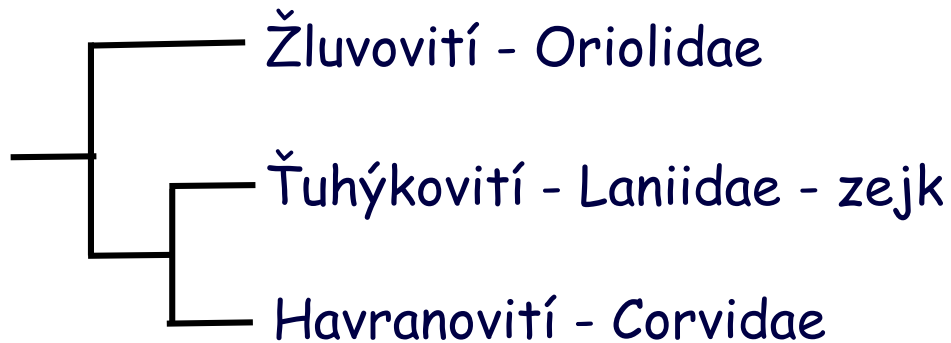
Cnemophylinae (Paradisaeidae) - rajkovití

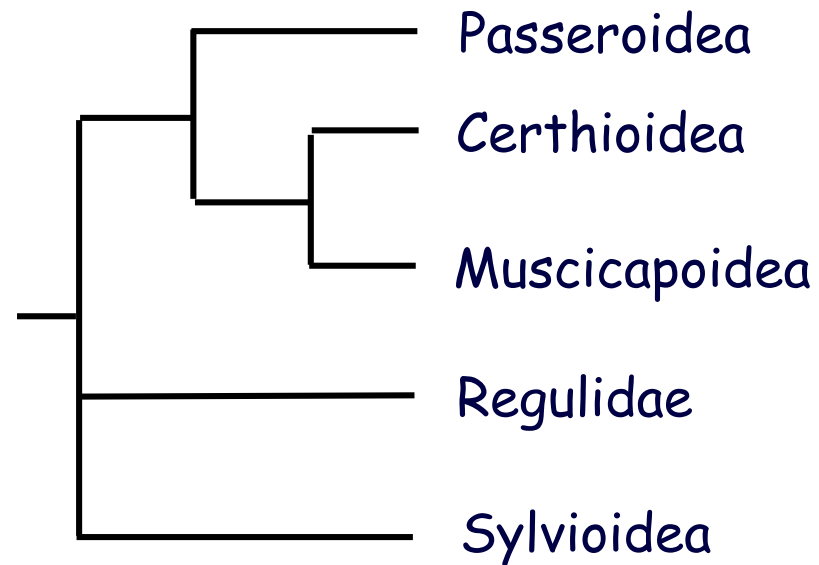
Oscines - zpěvní

Corvoidea - převážně Nový svět

Passerida - Starý svět

Passerida

a) Sylvioidea:

Sýkorovití - Paridae

Moudivláčkovití - Remizidae

Skřivanovití - Alaudidae

Panurus - sýkořice

Mlynaříkovití - Aegithalidae

Sýkořicovití - Timaliidae

„Pěnicovití“ - Sylviidae

Vlaštovkovití - Hirundinidae

b) Králíčkovití - Regulidae

c) Muscicapoidea:

Brkoslavovití - Bombycillidae?

Skorcovití - Cinclidae

Drozdovití - Turdidae

Lejskovití - Muscicapidae

Špačkovití - Sturnidae

d) Certhioidea

Brhlíkovití - Sittidae

Zedníčkovití - Tichodromatidae

Šoupáلكovití - Certhiidae

Strízlíkovití - Troglodytidae

e) Passeroidea:

Vrabcovití - Passeridae

Snovačovití - Ploceidae

Konipasovití - Motacillidae

Pěvuškovití - Prunellidae

Pěnkavovití - Fringillidae

Strnadovití - Emberizidae

